

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Českého jazyka a literatury

**Dokument a fikce v Kaplického románu Kladivo na
čarodějnice**
Bakalářská práce

Autor: Markéta Jarinová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Historie se
zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Hradec Králové
2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Markéta Jarinová

Studium: P111612

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání,
Historie se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: Dokument a fikce v Kaplického románu
Kladivo na čarodějnice

Název bakalářské práce AJ: Document and fiction at Kaplický 's novel The Witches
hammer

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Ukázat, jak autor pracuje s dokumentem a jak beletrizuje historické záznamy.

Anotace:

Ukázat, jak autor pracuje s dokumentem a jak beletrizuje historické záznamy.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Oponent: PhDr. Zdeněk Šanda, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 26.2.2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Kostelci nad Orlicí dne 22. 4. 2015

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Vladimíru Křivánkovi, CSc. za odborné vedení práce a poskytování rad.

Anotace

JARINOVÁ, Markéta. *Dokument a fikce v Kaplického románu Kladivo na čarodějnice*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 54 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce *Dokument a fikce v Kaplického románu Kladivo na čarodějnice* se zabývá autorovým zpracováním historických faktů o čarodějnických procesech na severní Moravě v 17. století a jejich následným propojením s fikcí. Nejdříve podává obecné informace o čarodějnických procesech. Informuje o vývoji českého historického románu a o jeho jednotlivých typech. Dále přibližuje osobu Václava Kaplického. Následně se zabývá rozbořem románu *Kladivo na čarodějnice*. Poukazuje na historická fakta obsažená v díle a na místa, kde se autor od skutečnosti odchyluje. Poté se věnuje fikci v románu. Poslední kapitola ukazuje na možnou spojitost s politickými procesy v 50. letech 20. století v Československu.

Klíčová slova: Václav Kaplický, *Kladivo na čarodějnice*, historický román, čarodějnické procesy, fakta, fikce

Annotation

JARINOVÁ, Markéta. *Document and fiction at Kaplický's novel The Witches hammer*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015, 54pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis *Document and fiction at Kaplický's novel The witches hammer* deals with authors's adaptation of historical facts about witch trials in northern Moravia in the 17th century and about their consequent connection with fiction. First of all the thesis provides general information about witch trials. Then informs about development of the Czech historical novel and its various types. Afterwards part of the thesis describes the person Václav Kaplický and subsequently the bachelor thesis deals with the analysis of the novel *The Witches hamer*. The thesis refers to historical facts which are contained in the novel and also refers to the parts where the author deviates from the reality. Then the author deals with fiction in the novel. The last chapter points to a possible connection with political processes in the fifties of the 20th century in Czechoslovakia.

Keywords: Václav Kaplický, *The Witches hammer*, historical novel, witch trials, facts, fiction

Obsah

Úvod	9
1 Čarodějnické procesy	12
1.1 Malleus maleficarum	12
1.2 Čarodějnické procesy ve světě a v českých zemích	13
2 Český historický román ve 20. století	15
2.1 Aspekty a typy historického románu	15
2.2 Vývoj historického románu v letech 1918 - 1970	17
3 Václav Kaplický	20
3.1 Autorovo rodinné zázemí a studia	20
3.2 První světová válka, zaměstnání	21
3.3 Tvorba	21
4 Kaplického Kladivo na čarodějnice	23
4.1 Děj románu	23
4.2 Skutečnost	26
4.2.1 Počátek neštěstí a první obviněné	27
4.2.2 Losinský farář Tomáš König	28
4.2.3 První šumperská oběť – Marie Sattlerová	28
4.2.4 Další obvinění v Šumperku	30
4.2.5 Šumperský děkan Kryštof Alois Lautner	31
4.2.6 Jindřich František Boblig z Edelstadtu	34
4.3 Fikce v Kladivu na čarodějnice	36
4.3.1 Téma a titul románu	37
4.3.2 Výstavba díla	37
4.3.3 Vypravěč	39
4.3.4 Postavy	39
4.3.4.1 Vnitřní a vnější charakteristika postav	41
4.3.4.2 Přístup postav k tragické situaci	42
4.3.5 Jazyková výstavba v pásmu vypravěče	43
4.3.6 Jazyková výstavba v pásmu postav	44
5 Spojitost Kladiva na čarodějnice s politickými procesy	47

Závěr	49
Seznam použité literatury	52

Úvod

Čarodějnické procesy na severní Moravě, ke kterým došlo na konci 17. století, jsou bezesporu nejznámějším případem honu na čarodějnice v našich zemích. K jejich známosti přispěl především historický román Václava Kaplického *Kladivo na čarodějnice* a jeho pozdější filmové zpracování Otakara Vávry. Při sběru informací o procesech na panství Velké Losiny a v Šumperku se Václav Kaplický s prosbou o pomoc obrátil na šumperského historika Františka Spurného, který mu pomohl při práci s archivními záznamy a s místopisem. Získané poznatky poté Václav Kaplický zakomponoval do svého románu. Kniha byla vydána v roce 1963. Mezi mnohými čtenáři vyvolala dojem toho, že se v obsahu skrývá spojitost s pro ně nedávnými vykonstruovanými politickými procesy z 50. let. Díky zajímavému tématu, filmovému zpracování a dojmu spojitosti s politickými procesy se *Kladivo na čarodějnice* stalo nejznámějším dílem Václava Kaplického.

O čarodějnických procesech existuje velké množství literatury. Knih, které se věnují přímo procesům na severní Moravě v 17. století, je již o něco méně. Podrobně se tímto tématem zabýval historik Josef Kočí¹, historik Bedřich Šindelář² a Michaela Neubauerová s Drahomírem Poláchem³. Z časopiseckých příspěvků je jejich nejvýznamnějším autorem František Spurný. Mimo jiné přispíval do vlastivědného sborníku *Severní Morava*. Značná část článků, která se zabývá touto tematikou, byla vydána právě v tomto sborníku: Václav Medek⁴, Rudolf Zuber⁵, Václav Štěpán⁶ a další.

Literatura věnující se spisovateli Václavu Kaplickému je méně početná. Základní informace o jeho životě nalezneme v encyklopedickém díle kolektivu autorů, jehož vedoucím redaktorem byl Vladimír Forst⁷. Stručněji je osoba Václava Kaplického

¹ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973.

² ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986.

³ NEUBAUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk.: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.

⁴ MEDEK, Václav. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, Sv. 13, s. 9-18.

⁵ ZUBER, Rudolf. K čarodějnickým procesům ve Velkých Losinách. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1973, Sv. 26, s. 60.

⁶ ŠTĚPÁN, Václav. K životopisu inkvizitora J. F. Bobliga. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1992, Sv. 64, s. 52-54. ISSN 0231-6323.

⁷ FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 2/II*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2.

ho zmíněna v knize Milana Blahynky⁸, Jaroslava Kuncce⁹ a v díle kolektivu autorů Jiřího Holého, Jaroslavy Janáčkové, Jana Lehára a Alexandra Sticha¹⁰. Pro poznání Kaplického života jsou významné jeho dva memoáry¹¹. Jedinou monografií je kniha od Jaromíry Nejedlé¹². Životopis Václava Kaplického sepsala také Alena Řezníková¹³, která ale vycházela především ze zmíněné knihy Jaromíry Nejedlé. O Václavu Kaplickém a jeho dílech vyšlo také několik článků v časopisech.

Téma *Dokument a fikce v Kaplického románu Kladiivo na čarodějnice* jsem si zvolila z několika důvodů. Jedním z nich byla má záliba o historii. Snažila jsem se vybrat si takové téma, které by propojovalo literaturu s historií českých zemí. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro historický román. Volba Václava Kaplického byla dána tím, že oblast Šumperka mi je blízká. Pochází odtud část mé rodiny, která mi o čarodějnických procesech často vyprávěla. Několikrát jsem také navštívila zámek ve Velkých Losinách, papírnu a šumperské muzeum, které se této tematice věnuje. V šumperském muzeu jsem získala knihu *Zpráva o nevíře* od Michaely Neubauerové a Drahomíra Polácha. Díky této knize, která se věnuje tématu čarodějnických procesů na severní Moravě, jsem se poprvé důkladněji seznámila s těmito událostmi.

Cílem této práce je zjištění, do jaké míry vycházel Václav Kaplický při tvorbě svého díla z dochovaných informací a jakým způsobem propojil fakta s fikcí. V první kapitole uvedu obecné informace o čarodějnických procesech v českých zemích a ve světě, čímž chci poukázat na předchozí vývoj honu na čarodějnice. Dále zmíním spis *Malleus maleficarum*, podle kterého nazval Václav Kaplický svou knihu. V samotném románu se na tento spis také několikrát odvolává postava inkvizitora Bobliga z Edelstadtu. Zajímavé bude sledovat, jestli se nějak změnil přístup církve k čarodějnictví.

Ve druhé kapitole vymezím pojem historického románu. Poté uvedu podmínky, které musí být splněny, aby bylo dílo považováno za historický román. Zmíním jednotlivé typy historického románu a jeho vývoj od roku 1918 do 70. let 20. století. Vývoj

⁸ BLAHYNKA, Milan. *Čeští spisovatelé 20. století: Slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985.

⁹ KUNC, Jaroslav. *Slovník českých spisovatelů beletristů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957.

¹⁰ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.

¹¹ KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z mládí*. Praha: Československý spisovatel, 1988.

KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z dospělosti*. Praha: Národní archiv, 2010. ISBN 978-80-86712-84-0.

¹² NEJEDLÁ, Jaromíra. *Václav Kaplický: vyprávěč příběhů z nedávné i dávné minulosti*. Praha: Československý spisovatel, 1975.

¹³ ŘEZNÍKOVÁ, Alena. *Václav Kaplický*. Ústí nad Orlicí: Okresní knihovna, 1985.

zakoňím 70. lety, protože mi půjde především o zachycení období, které předcházelo vzniku Kaplického *Kladiva na čarodějnice*.

Ve třetí kapitole se zaměřím na osobu Václava Kaplického. Budu se věnovat jeho rodinnému zázemí, studiím, válečným zkušenostem a jeho činnosti v jednotlivých nakladatelstvích a časopisech. Důležité bude zjištění, v jaké míře ovlivnilo Václava Kaplického jeho dětství a první světová válka.

Ve čtvrté kapitole rozeberu samotný román *Kladivo na čarodějnice*. Nejprve shrnu děj románu, který je důležitý pro další analýzu. Poté se zaměřím na to, v jaké míře Kaplický vycházel ze skutečných událostí, a která fakta si pozměnil. Důkladněji se budu věnovat první šumperské obviněné Marii Sattlerové, dále Zuzaně Voglickové, Kryštofu Aloisi Lautnerovi a Jindřichu Bobligovi z Edelstadtu. V závěru kapitoly se zaměřím na fikci. Rozeberu téma a hlavní myšlenku díla, vypravěče, postavy a na konec se budu věnovat jazykovému rozboru.

V poslední páté kapitole poukážu na možnou spojitost obsahu románu s politickými procesy v 50. letech v Československu. Uvedu dva různé názory, kdy na jedné straně bude stát tvrzení, že román reaguje na politické procesy, na straně druhé bude tato myšlenka odmítnuta.

1 Čarodějnické procesy

O čarování se lidé zajímali již ve starověku. Postupně byla magie chápána jako kacířství a osoby s ní spojené byly pronásledovány. Církev je osočovala ze spojení s ďáblem s cílem škodit a ubližovat. Důkladněji se o toto spojení zajímala scholastika. „*Asi od XIII. století se ustálil soubor představ o čarodějnicích, přijímaný oficiálně církví, který se stal o něco později základem pro strašné pronásledování podezřelých osob.*“¹⁴ Čarodějnice s ďáblem uzavíraly smlouvu a stávaly se jeho pomocnicemi. Společně se poté měli scházet na tzv. sabatech, kde mělo docházet k užívání magie a k sexuálním orgiím. „*Novicky, které ďábel do sekty přijímal, označoval vtlačení svého drápu na některém místě jejich těla. Tak vzniklo tzv. stigma diabolicum, ďábelské znamení, které bylo charakteristické i tím, že bylo považováno za zcela necitlivé. Toto znamení hrálo v čarodějnických procesech velkou roli.*“¹⁵

1.1 Malleus maleficarum

Nejznámější papežskou bulou, která pojednávala o čarodějnictví, byla bula papeže Inocence VIII. z roku 1484. Právě na tuto bulu se odvolávala jedna z nejhroživějších knih vydaná roku 1486 – *Kladivo na čarodějnice (Malleus maleficarum)*. Tato kniha se v dalších letech stala jakousi příručkou pro všechny inkvizitory při procesech s čarodějnicemi. *Autory Kladiva na čarodějnice byli dominikánští inkvizitoři Jindřich Institoris Kramer a Jakub Sprenger. První ze zmíněných měl na sepsání větší podíl.*¹⁶ Kladivo na čarodějnice je rozděleno do tří částí. První část mluví o čarování a čarodějnictví. Snaží se podat důkaz o jejich existenci a o jejich spojení s ďáblem. Druhá část poté pojednává o tom, jak čarodějnice využívají magii, čeho všeho jsou schopny atd. Poslední část již popisuje samotný proces s obviněnými. Uvádí, kdo může být jejich soudcem, kolik je potřeba svědků a jakým způsobem má probíhat výslech a tortura. Kniha se stala značně rozšířenou a inkvizitorům pomáhala i v dalších stoletích. Samotný Jindřich Boblig z Edelstadtu se na ni odvolával ještě ve druhé polovině 17. století.

¹⁴ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973. s. 9.

¹⁵ *Tamtéž*. s. 11.

¹⁶ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986.

1.2 Čarodějnické procesy ve světě a v českých zemích

Jak již bylo zmíněno výše, víra v čarodějnictví a d'ábla sahá hluboko do minulosti. Pro souzení kacířských zločinů byla již ve 13. století zřízena inkvizice. Jejím zakladatelem se stal papež Řehoř IX. Jeho následovník Inocenc IV. poté inkvizici rozšířil její pravomoci o možnost využití mučení, tortury. Do 16. století se ale jednalo spíše o ojedinělé případy. K masovému „honu na čarodějnice“ docházelo v 16. a 17. století, kdy již bylo plně rozšířeno *Kladivo na čarodějnice*, které se stalo jednou z nejvíce překládaných latinských knih. V 16. století se výnosy o čarodějnicích dostávaly také do zákoníků samotných států. K největšímu pronásledování čarodějnic docházelo v Německu a ve Francii.

V českých zemích došlo k masovému honu na čarodějnice právě v 17. století na severní Moravě. Do 16. století se o cíleném pronásledování mluvit nemůže. První zaznamenaný proces proběhl v první polovině 16. století v Náchodě. V této době byli lidé nejčastěji obviňováni z očarování dobytka nebo z přičarování lásky. Nejednalo se ale o žádné hrůzné procesy, které by rozrostly do obřích rozměrů, jak tomu bylo ve Velkých Losinách a ve Slezsku o století později. „*Víra v d'ábly, v magii a čarodějnictví se v XVI. století stejně jako v jiných zemích rozšířila obecně i u nás. České země se však příznivě lišily od mnohých jiných tím, že v nich nedošlo k protičarodějnické hysterii a masovému pronásledování a vraždění čarodějnice.*“¹⁷ Situace se ale zhoršila po třicetileté válce, kdy došlo k velkým změnám v českých zemích. Obyvatelům se zhoršili životní podmínky, mnohdy přišli o majetek a společenské postavení. Není tedy zvláštností, že viníka této nešťastné doby hledali v samotném pekle. „*Pokud šlo o podrobné znalosti pekla, nejvlivnější autoritou byl pro ně obvykle jezuita Jan Manni. Jeho "dílo" přeložil český jezuita Matěj Václav Šteyer pod názvem 'Věčný pekelný žalář aneb hrozné pekelné muky, obrazy a příklady v jazyce vlaském po čtyřicetkrátě na světlo vyšlími vypodobněné.*“¹⁸ Ve druhé polovině 17. století se hrůza čarodějnických procesů dostala i na naše území. Vše začalo ve Slezsku, kde byly odsuzovány také malé děti. „*Opakují se téměř doslova všechna nesmyslná obvinění, která byla uváděna u dospělých čarodějnic. Nemluvnata Eva Auligová (bylo jí tři čtvrti roku) a Anna Gottwaldová (jednorozná dítě) se sama doznala (!), že byla navedena zlomyslnými a svůdnými lidmi*

¹⁷ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973. s. 60.

¹⁸ Tamtéž. s. 65.

*k nejdopornější a nejhroznější neřesti všech neřestí, k prokletému čarodějnictví.*¹⁹
Tyto a další případy ukazují na nesmyslnost a absurditu všech procesů. Postupně se masový hon přesunul na Jesenicko a panství Žerotínů.

¹⁹ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973. s. 83.

2 Český historický román ve 20. století

„Historický román je žánrová forma románu, určená především hlediskem tematickým, tj. zaměřením na děje dob minulých, a materiálem, jehož základ tvoří historická fakta a realie, mající evokovat obraz daného historického období. Typové obměny h. r. jsou četné a vyplývají z různých přístupů k látce; směřují buď k zobrazení dějin jako panoramatického obrazu vzájemně se proplétajících osudů individuálních s historickými osudy národa, anebo k zachycení rázu života dané etapy historického vývoje společnosti prostřednictvím fiktivního příběhu a fiktivních postav, popř. k vykreslení života určité významné historické osobnosti (→biografický román). Jim odpovídají pak jisté stylistické a kompoziční konvence i různý způsob archaizování jazyka; v současném h. r. jsou však archaismy značně nebo zcela potlačeny.“²⁰

Díky této definici je patrné, že dílo za historický román označujeme tehdy, odehrává-li se jeho děj v minulosti. Důležité je, aby popisovaná minulost byla vzdálená autorovi díla nikoliv pouze čtenáři. Za historický román se tedy považuje dílo, jehož děj je zasazen do doby, kterou autor již sám nezažil. Díky tomu ji může objektivně hodnotit.

2.1 Aspekty a typy historického románu

Pro určení, jestli dílo patří mezi historické romány, je důležité splnění několika podmínek. Blahoslav Dokoupil²¹ ve své knize vymezuje pět aspektů, které nám pomáhají zařadit dílo mezi historické romány. Prvním z nich je časový odstup. Podle B. Dokoupila je optimálním odstupem doba šedesáti let.

Druhým aspektem je zvolené téma. Autor svou přítomnost chápe jako výsledek událostí, ke kterým došlo v minulosti. *„Z toho vyplývá, že mezi minulostí a přítomností je úzký vztah a že pochopení minulosti se může stát i klíčem k pochopení určitých stránek dneška. Dokáže-li autor v historické látce nalézt takové rysy, které svou vnitřní kvalitou korespondují s problematikou jeho vlastní doby, a dokáže-li na tyto aspekty položit patřičný důraz, získá jeho obraz vzdálené epochy nejen na přitažlivosti pro čtenáře, ale také na společenské i umělecké závažnosti. Takový přístup k historii, při němž*

²⁰ VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 136.

²¹ DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945 – 1965*. Praha: Československý spisovatel, 1987.

vzniká mezi látkou a autorovou současností jakési „jiskření“, jež osvětluje minulost „světlem“ pozdějších dob, budeme nazývat aktualizací.²²

Třetím aspektem je vzájemný poměr mezi historickými fakty a autorskou fikcí. „Podstatou historické konkrétnosti však není hodnověrnost jednotlivých faktografických údajů, nýbrž pravdivé zobrazení podstaty popisované doby, její společenské struktury a vztahů mezi sociálními skupinami v jejím rámci.“²³ V rámci třetího aspektu lze rozlišovat několik typů historického románu. Důležité zde je, nakolik je autor věrný historickým faktům a kolik prostoru nechává fabulaci. Nejvěrohodněji je minulost popisována v dokumentárním typu historického románu, kde se autor snaží o skutečný obraz doby a popisuje konkrétní osobnosti. Aby se nejednalo pouze o faktografické dílo, využívá autor svou představivost, která dílo již pouze dotváří. Pravým opakem tohoto typu je typ epický. Ten příběh staví na fabulaci a fakta slouží k dokreslení děje. Dalším druhem je projekční. Jeho podstatou je najít událost v minulosti, která je podobná problému, jenž je pro autorovu dobu aktuální. „Minulost tu slouží jako zrcadlo, které spisovatel nastavuje tváři své vlastní epochy, jako projekční plocha pro expozici morálních a ideových problémů současnosti; společensko-ekonomická a politická podstata minulosti přitom většinou zůstává mimo zorné pole autora.“²⁴ V tomto typu autor často vyjadřuje své subjektivní pocity, které jsou dány příbuzností problému v autorově současnosti a popisované minulosti. Pokud dojde k propojení některých rysů předchozích typů, vzniká tzv. přechodný typ. Spojením předností předchozích typů vzniká syntetický typ. Z dokumentárního typu si bere detailní poznání doby, z epického ztvárnění lidského osudu a celý děj má vztah k autorově přítomnosti. Tento typ románu bývá často označován za ideál.

Poslední je aspekt kompoziční. Zde je důležité zdali je román polycentrický či monocentrický (počet ústředních postav), epicky rozlehlý či epicky zhuštěný (míra podmíněnosti). Podle toho vznikají čtyři varianty kompozice: polycentrický román – kronika (více ústředních postav, oslabena podmíněnost tematických složek), monocentrický román – kronika (jedna ústřední postava), polycentrický román zhuštěné epické výstavby (více ústředních postav, zvýšená podmíněnost), monocentrický román zhuš-

²² DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945 - 1965*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 24.

²³ Tamtéž. s. 27.

²⁴ Tamtéž. s. 30.

těné epické výstavby (jedna ústřední postava). Výše zmíněným čtyřem aspektům je nadřazen aspekt historické konkrétnosti.

2.2 Vývoj historického románu v letech 1918 - 1970

Pro vývoj historického románu je typické neustálé střídání období vrcholu a období úpadku. Tento trend je dán především tím, že obliba tohoto žánru stoupala v krizových obdobích. Historický román dával během těchto momentů čtenářům únik ze současnosti, odkaz na slavné chvíle českého státu v minulosti či jim aktuální problémy předával pomocí jinotaje (během druhé světové války). Ve dvacátém století došlo k prvnímu takovému úpadku po vzniku samostatného Československa. Autoři nedokázali včas zareagovat na nový směr, kterým se měl tento žánr vydat. Tvořila převážně starší generace, která se nadále přikláněla k odkazu Aloise Jiráska. Dále také vznikaly romány se zábavnou funkcí, které se snažily navázat na zahraniční autory 19. století (Walter Scott, Alexandr Dumas st.). Odklon od této tradice přinesli až dva čeští spisovatelé Jaroslav Durych a Vladislav Vančura. Tvorba autorů se ale ve svém pojetí velmi rozcházel a vznikaly zde tedy dvě různé tendence. Jaroslav Durych byl katolický autor, jehož hlavním tématem bylo období baroka. Ve svém díle kladl důraz na katolickou víru, morálku a statečnost. Vladislav Vančura byl představitelem levicové avantgardy. Jeho dílem, které znamenalo změnu v dosavadním pojetí historického románu, byla *Markéta Lazarová*. Vladislav Vančura se v tomto románu odklonil od jiráskovské tradice v tom, že nad historická fakta vyvýšil autorskou fikci. V díle nevystupují historické osobnosti a není přesně specifikována doba, ve které se děj odehrává. Novinkou jsou také vypravěčovy vstupy do vyprávění. Toto nové pojetí si našlo své následovníky. Nejvýznamnějšími byli Vladimír Neff a Josef Toman. Během třicátých let také vznikaly biografie o známých osobnostech, které svůj vrchol zaznamenaly za okupace.

Těžká doba, která nastala po roce 1939, se projevila také v literatuře. Historický román začal nabývat opět na oblibě. Vydávané knihy byly přísně hlídány a podrobovány cenzuře. Z tohoto důvodu autoři často tvořili jinotajné formy románů. Vyzdvihovali český národ a poukazovali na slavné osobnosti české minulosti. Častým tématem bylo období českého středověku hlavně za vlády Přemyslovců a Lucemburků. „*Od Mnichova bylo pro historickou prózu dobou „zapovězenou“ husitství, neboť každé jeho zobra-*

zení by muselo být nepřímou výzvou k ozbrojenému odporu vůči okupantům.“²⁵ V této době došlo k velkému rozmachu historické povídky a novely. Po konci války nadále vycházela díla, která reagovala na válečné hrůzy. Jednalo se především o historické romány, které vznikaly již za okupace, ale byly vydány až po skončení druhé světové války. Novým tématem se stala historie zahraničních zemí, která se u nás v předchozí době příliš nevyužívala. Opět začala být vydávána díla, jejichž příběh se odehrával v době husitské a pobělohorské. Nejvíce uplatňovaný byl projekční typ románu.

K další změně došlo na počátku padesátých let, kdy se k moci dostala komunistická strana. Někteří autoři přestali tvořit a na české scéně se objevily nové tváře. Hlavním účelem historického románu se stalo vysvětlení nastalé situace, které mělo své kořeny již v minulosti. Vývoj společnosti měl celou dobu spět k vládě lidu a revoluční snaze, která vyvrcholila v únoru 1948. Významnými tématy se staly boje lidu proti nadvládě, selská povstání, revoluční rok 1848. Nejčastěji vznikaly romány společnosti, což bylo změnou od předchozího období, kdy dominovaly romány individua. Převahu měla v padesátých letech díla dokumentárního typu. To mělo za následek přeceňování faktů nad fikci. Jako problém se ukázalo to, že historické romány se svou objektivitou až příliš přiblížily historiografii. „*Intenzita umělecké výpovědi byla v padesátých letech často nahrazována extenzitou malby, šířkou záběru, lidská hloubka konfliktů všeobsáhlým výčtem jejich vnějších příznaků, síla autorského prožitku racionální konstatací dějinné nutnosti a účinností vnějškového epického aranžmá. Postavy, jimž se nedostávalo rysů ryze individuálních a jež byly nazřeny staticky a zvenčí, stávaly se nejednou abstraktními symboly své třídní příslušnosti; schéma sociální typizace produkovalo navzájem jen minimálně odstíněné typologické konstanty dělníků, fabrikantů, sedláků či feudálů, nikoli skutečné lidské typy.*“²⁶ Zvláštní osobností, která v této době tvořila, je osoba komunistického politika a od roku 1953 prezidenta Antonína Zápotockého. Jeho dílo *Rudá záře nad Kladnem* bylo ve své době považováno za velmi významné. Zajímavé je, že *Rudou září nad Kladnem* řadíme k historickým románům i přesto, že nesplňuje jednu ze základních podmínek tohoto žánru. Kniha pojednává o dělnickém hnutí v letech 1918 – 1920. Je tedy zřejmé, že sám Zápotocký tuto dobu zažil. Objektivnímu hodnocení zde tedy chybí dostatečný časový odstup. Dalšími autory, kteří v padesátých

²⁵ DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945 - 1965*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 57.

²⁶ Tamtéž. s. 127.

letech tvořili, byli například Vladimír Neff, Václav Kaplický, Miloš V. Kratochvíl a Jarmila Loukotková.

Šedesátá léta znamenala pro historický román další pokles oblíbenosti. V české společnosti došlo k jistému politickému uvolnění, které vyvrcholilo Pražským jarem. Po srpnu 1968 byl ovšem veškeré naděje konec. K aktivní spisovatelské činnosti se vrátili někteří autoři, kteří se po roce 1948 odmlčeli. Došlo k rozvoji nakladatelství, kdy mohla na krajské úrovni vznikat nová. Období, které si spisovatelé vybírali ke zpracování, bylo velmi široké. Dokumentární typ postupně přecházel v typ přechodný a syntetický. Ke konci padesátých let se začaly objevovat snahy odstranit nedostatky z počátku padesátých let. Autoři se snažili pochopit jednání ústředních postav, více se zaměřovali na psychologii jedince, kterého zasazovali do kontextu minulosti. Jejich chování a myšlenky vycházely z atmosféry dané doby. Častým tématem byl útlak jedince. Tím autoři reagovali na vykonstruované procesy z počátku padesátých let. V sedmdesátých letech došlo k opětovnému probuzení historického románu.

3 Václav Kaplický

Při sestavení životopisu Václava Kaplického jsem vycházela především z jeho vzpomínkových knížek *Hrst vzpomínek z mládí* a *Hrst vzpomínek z dospělosti*. Dalším zdrojem informací mi byla monografie od Jaromíry Nejedlé.

3.1 Autorovo rodinné zázemí a studia

Václav Kaplický se narodil dne 28. srpna 1895 v Červeném Dvoře, který leží nedaleko Sezimova Ústí. Jeho otec Emanuel Kaplický pracoval v zemědělství. Na následky těžké nemoci musel ovšem s prací skončit. Postupně vystřídal několik zaměstnání. Nikde se mu ale nevedlo. O početnou rodinu se tedy musela starat Kaplického matka Josefa. „*Jak to dělala, je i teď pro mne tajemstvím. Vím jen, že vyšívala pro táborské paničky, háčkovala záclony, paličkovala, pletla; také jsme mívali na bytě dva tři studenty. Ale jak nás z toho všechny mohla živit, ošatit a ještě vydržet na školách, na to můj důvtip nestačí. A nejen to: dovedla i při té bídě dát nám skutečný krásný domov. Svě matce vděčím za všechno.*“²⁷ V knize *Hrst vzpomínek z mládí* líčí osobu své matky i otce. Poukazuje na matčinu píli, snahu a pracovitost. O otci se zmiňuje jako o člověku, který nedával najevo žádné city. Na druhou stranu to byl on, kdo ho přivedl k lásce k literatuře a historii. Často jim předčítal Aloise Jiráska, Karla Havlíčka Borovského a vyprávěl jim o české historii. „*Otec byl v celém světě zcela sám, žil vedle nás, nikoli s námi, neměl příbuzné a neměl kamaráda. (...) Samota, závislost, fyzická neschopnost – to byl osud mého otce.*“²⁸

Václav Kaplický studoval na táborské reálce, kde také roku 1914 odmaturoval. Velmi si zde oblíbil profesora Karla Anderleho, který ho učil dějepis. Kaplický se začal literárně projevovat již od mládí. Spolu s dalšími studenty založil tajný studentský spolek, kde se mimo jiné řešila také literatura. Zde se snažil o své básnické prvotiny. Ve studentském časopisu *Snaha* působil jako spoluredaktor. Při studiích se seznámil s Emanuelem Chalupným, který ho v mnohém ovlivnil. Svými studentskými prvotinami přispíval do časopisu *Obroda*, později do *Jihočeských listů* aj.

²⁷ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Václav Kaplický: vypravěč příběhů z nedávné i dávné minulosti*. Praha: Československý spisovatel, 1975. s. 10.

²⁸ KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z mládí*. Praha: Československý spisovatel, 1988. s. 18.

3.2 První světová válka, zaměstnání

Po úspěšném složení maturitní zkoušky nemohl kvůli špatné finanční situaci nastoupit na vysokou školu. Evropu již zachvacovala první světová válka a pro Kaplického bylo velmi obtížné sehnat zaměstnání. Nakonec díky přímluvě příbuzné pracoval jako výpomocný dělník na trati v Českých Budějovicích. Po půl roce byl povolán na povinnou vojenskou službu, kde onemocněl střevním tyfusem. „*Opravdu, na infekčním oddělení jsem se naučil mnohému – hlavně vážit si prostého člověka.*“²⁹ Poté byl přeložen na haličskou frontu, kde byl zajat ruským vojskem. Roku 1916 se dobrovolně přihlásil do československých legií. Kaplický se ale dostal s legiemi do sporu a byl opět vězněn tentokrát na mysu Gornostaji. Zde začalo postupně vznikat jeho první dílo pojmenované právě po zmíněném mysu. Vedení ho poslalo do vlasti, kde měl s Kaplickým proběhnout soudní proces. K tomu nakonec nedošlo.

Díky této nepříjemné okolnosti bylo pro Kaplického znovu velmi obtížné sehnat dobré zaměstnání. Nakonec odjel do Prahy, kde nastoupil do sekretariátu Svazu československých legionářů. Zde ale dlouho nevydržel a po prosincové stávce se stal státním úředníkem na ministerstvu národní obrany. Ani úřednické místo Kaplického nezaujalo a po roce nastoupil do nakladatelství *Čin*. Zde pronikl do tajů nakladatelské praxe, které poté zúročil jako šéf nakladatelství *Pokrok*. Ve druhé polovině dvacátých let redigoval s pomocí Josefa Hory nový časopis *Literární noviny*. V době, kdy byl Kaplický hlavou *Pokroku*, vznikla jeho prvotina *Princezna z Košíř (1927)*, kterou napsal právě na popud přítele Josefa Hory. Za zvláštních okolností byl po pěti letech Kaplický z *Pokroku* propuštěn. Nové místo mu nabídl Václav Poláček. Jednalo se o místo propagačního referenta v nakladatelství *Družstevní práce*. Dále pracoval v nakladatelství *Melantrich*, odkud odešel za druhé světové války v roce 1940. Během války se uplatnil v nakladatelství *Novina* (po válce *Svoboda*). Poslední nakladatelství, ve kterém Václav Kaplický pracoval, bylo *Synkovo nakladatelství*. Od roku 1950 (soukromým nakladatelům zakázána činnost) byl spisovatelem z povolání a roku 1966 byl jmenován zasloužilým umělcem.

3.3 Tvorba

Václav Kaplický se zpočátku zajímal o lidovou četbu. Mezi díla s touto tematikou patří zmíněná *Princezna z Košíř*, *Zrádná obálka*, *Pozor, zlý člověk* aj. V *Gornostaji*

²⁹ KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z mládí*. Praha: Československý spisovatel, 1988. s. 161.

a v románu *Ještě nehřmí* využil svých osobních zkušeností. V prvním románu popisoval těžké období let 1916 – 1919 a ve druhém využil svých zkušeností z posledního roku studia na reálce, kdy se již blížila doba první světové války. Po roce 1939 se změnilo společenské klima, na které se snažila reagovat samozřejmě také literatura. Během okupace vydal Kaplický roku 1941 román *Červen v Pučálkách*. Vypráví o venkově třicátých let a o vztahu letních hostů s venkovany. I další romány vydané během druhé světové války popisovaly třicátá léta a snažily se navodit pocity pohody a optimismu.

Jeho historická prvotina vyšla roku 1945 opět na podnět Josefa Hory a nesla název *Kraj Kalicha*. „*Hovoří o něm jako o knize osudové, kterou začal psát za okupace a při níž myslel na českou mládež, jež se po pět let nemohla učit české historii.*“³⁰ Od padesátých let se již věnoval historické próze naplno. V letech 1952 – 1955 vycházely prózy zabývající se selskými povstáními: *Čtveráci, Železná koruna a Smršť*. Dalšími tématy jeho děl byly napoleonské války, tábořská vojska, třicetiletá válka aj. (*Táborská republika, Kladivo na čarodějnice* atd.). O historii se zajímal Kaplický celý svůj život. Jeho zájem vzrostl v době okupace a po válce ji zahrnul do svých knih. Všechna témata se nejdříve snažil poznat a pochopit, poté získané informace konzultoval s historiky.

„*Historie je především výchovný činitel, někdy ovšem způsobem interpretace nadělá více zla než užitku. Nelze totiž přehlížet historická fakta a vybírat si jen to, co se nám zrovna hodí. Historie by tedy měla být poučením pro přítomnost, inspirací i varováním. Je samozřejmé, že historie se nikdy neopakuje, ale bývají období. A tak historie pořád působí, byť neuvědoměle... Pro mne je jedním ze základních problémů boje dobra se zlem, tedy morální princip. V celé naší historii, a co do počtu a významu nebyli jsme vždy malým národem, šlo vždycky o principy mravní, nikdy o rozšíření moci expanzí. A jestliže jsme bývali poraženi, tedy nikoliv silou protivníka, ale rozkoem vnitřním. Hrála tu tedy velikou roli otázka svědomí a lidského charakteru.*“³¹

³⁰ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Václav Kaplický: vypravěč příběhů z nedávné i dávné minulosti*. Praha: Československý spisovatel, 1975 s. 100.

³¹ Řezníková, Alena. *Václav Kaplický*. Ústí nad Orlicí: Okresní knihovna, 1985. s. 2.

4 Kaplického Kladivo na čarodějnice

Kaplického historický román *Kladivo na čarodějnice* vyšel v roce 1963 a stal se jeho nejznámější dílem. K větší známosti jistě přispělo také filmové zpracování Otakara Vávry, které se ale v určitých detailech od knihy liší. Samotný název díla nás odkazuje na skutečnou knihu, která se stala vzorem pro všechny inkvizitory, kteří se snažili vymýtiti ze světa čarodějnictví. *Kladivo na čarodějnice*, tedy *Malleus maleficarum*, bylo vydáno ve druhé polovině 15. století dvěma dominikánskými mnichy. Pro inkvizitory se stalo jakousi učebnicí, jejímiž slovy se řídili a na niž se často odvolávali.

Václav Kaplický ve svém díle popisoval konec doby, kdy byl hon na čarodějnice nejděsivější a nejaktivnější. Jednalo se o 17. století. Při svém líčení vycházel ze skutečných událostí, popisoval skutečné osobnosti a skutečná místa, kde se vše odehrávalo. Kaplického na toto temné téma přivedl pan František Kotrle z Mohelnice. V samotné knize *Kladivo na čarodějnice* mu na konci věnoval poděkování. „(...) zvláště pak FRANTIŠKU KOTRLEMU z Mohelnice, který mne přivedl na myšlenku obírat se severomoravskými čarodějnickými procesy.“³²

4.1 Děj románu

Václav Kaplický ve své knize popisoval tragické události, ke kterým došlo na konci 17. století ve Velkých Losinách a v Šumperku. Na začátku příběhu čtenáře seznámil s krásnou a mladou hospodyní Zuzanou Voglickovou a s děkanem Kryštofem Aloisem Lautnerem. Oba dva se chystali na velkolepou svatbu dcery barvíře Kašpara Sattlera. Mezi pozvanými hosty byli významní obyvatelé Šumperka. Na svatbě panovala veselá a šťastná atmosféra, která měla být zanedlouho nahrazena strachem a beznadějí. Hroživé události rozpoutala pověřčivá žebračka Maryna Schuchová, která na popud Doroty Groerové a Doroty Davidové ukradla v sobotínském kostele svatou hostii. Všechny tři ženy věřily, že pokud hostii dají krávkě, bude více dojit. Při činu byla chycena a horlivý sobotínský farář Eusebius Leandr Schmidt se rozhodl vše oznámit hraběnce Angellii Anně Sybile z Galle. Farář i hraběnka byli přesvědčeni, že žebračka je čarodějnice. Na návrh Schmidta povolala hraběnka do Velkých Losin zkušeného inkvizitora Jindřicha Bobliga z Edelstadtu. Po svém příjezdu nechal ihned zřídit inkviziční tribunál, jehož členy ustanovili hejtmana Vinarského, rentmistra Vraného, purkrabího Mayera, správce hamru Richtra a lesmistra Zeidlera.

³² KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 338.

Již od prvního seznámení s inkvizitorem Bobligem bylo zřejmé, že mu šlo především o zisk, který by mohl z nastalé situace získat. Obviněné ženy okamžitě našly z čarodějnictví. „*Jedna stále pláče, druhá se čertí, třetí se dívá zarytě a mlčí (...) Jedna pláče, druhá se čertí a třetí se dívá zarytě,*“ opakoval Boblig, pokyvuje hlavou. *‘Už to je důkaz jejich viny!’*“³³ Jediné, co od nich potřeboval, bylo jejich přiznání a udání dalších osob. Jako zkušený inkvizitor znal moc dobře sílu tortury, a proto věřil ve svůj úspěch. Během procesů se jeho úhlavním nepřítelem stal šumperský děkan Lautner. Do sporu se dostali hned při svém seznámení, kdy se inkvizitorův pomocník nepatříčně vyptával děkanova kočího Floriana na znamení na Lautnerově a Zuzanině těle.

Boblig postupně získával v kraji na váženosti a jeho moc rostla. Zatčených žen neustále přibývalo, což rozpoutávalo podezřívavou atmosféru v celých Losinách. Lidé si přestávali věřit, ačkoliv byli do té doby dobrými sousedy. Panika dospěla vrcholu, když zatkli oblíbenou losinskou selku Agnetu Koppovou a ženu zámeckého sklepmistra Zuzanu Stubenvollovou. Rostoucí se počet obviněných se přestával líbit Lautnerovi, a tak se vydal na pomoc k mohelnickému děkanovi Vojtěchu Winklerovi. Pomoci se ale nedočkal.

Inkvizitorovi z Edelstadtu začali být Losiny malé a přemýšlel, že by vše rozšířil i na Šumperk. Záminku k tomu mu měla dát lazebnice Dorota Biedermannová. Boblig ji donutil k tomu, aby udala bohaté šumperské dámy, které k ní chodily do lázní. „*A ted’, Doroto Biedermannová, když tak spoléháš na milosrdenství boží, jmenuj všechny lidi, které jsi viděla na Petrových kamenech. Dej pozor, abys nikoho nevynechala!*“ Pro vyslychanou nastal nejhorší okamžik. *Naučila se zpaměti jména asi dvaceti lidí, z nichž některá znala, jiné nikoli, (...) Vyslychaná polykala sliny. Mlčela. Tu však v mučírně zařinčel řetěz. ‘Ano, viděla jsem na Petrových kamenech Marii Sattlerovou, ženu barvíře Kašpara Sattlera, který tam byl také s dcerou...Byla tam i Marie Pešková, tkalcová, její muž Jindřich Pešek’ (...)* *‘A už nikoho jiného jsi na Petrových kamenech neviděla?’ Vyslychaná sklonila hlavu. Ticho v soudní síni se stávalo nesnesitelným. Dorota stále mlčela. Z mučírny se ozval kašel. Dorota rychle otevřela ústa. A pak mluvila rychle, jako by měla strach, že ji opustí paměť. ‘Viděla jsem na Petrových kamenech také rýmařovského pana faráře Pabsta s jeho kuchařkou. Viděla jsem na Petrových kamenech také šumperského pana děkana Lautnera a jeho hospodyni Zuzanu Voglickovou.’*“³⁴ Tuto novou informaci sdělil Boblig olomouckému biskupovi. S jeho svolením mohl

³³ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 39.

³⁴ Tamtéž. s. 128 – 129.

inkvizitor zřídit soudní tribunál také v Šumperku. Jeho členy se stali soudce Gaup, purkmistr Beck, písař Flade a samozřejmě v čele Boblig. První šumperskou obviněnou se stala Marie Sattlerová.

V té době schválil apelační rada v Praze rozsudek nad třemi ženami z Velkých Losin. Exekuce se konala v srpnu. Upáleny za živa byly: Maryna Schuchová, Dorota Groerová a mlynářka Marie Züllichová. Dalšími šumperskými obviněnými byl Mariin manžel Kašpar Sattler, dcera Lízl a Lautnerova hospodyně Zuzana Voglicková. Dne 5. dubna se konala další exekuce ve Velkých Losinách. Upáleny byly Marie Petrová, Agneta Koppová, Anna Föblová a Barbora Kühnelová. Bobligovi se díky tortuře podařilo získat přiznání manželů Sattlerových. Ti také udali děkana Lautnera, na jehož obvinění velmi záleželo Bobligovi. Významným svědkem se stala Zuzana Voglicková. Celý soudní tribunál spolu s inkvizitorem byl okouzlen její krásou. Jejich zvědavost dosáhla vrcholu při hledání tzv. stigma diabolica na jejím nahém těle. Zuzana svou vinu statečně odmítala. Nakonec bylo její odhodlání pomocí španělské boty zlomeno a vše přiznala.

Bobligovi již nic nebránilo v tom, aby zatkl Kryštofa Aloise Lautnera. Uvědomoval si jeho oblibu u šumperského obyvatelstva, a proto na něho nastražil past, do které zapojil děkanova přítele Vojtěcha Winklera. Ten pozval Lautnera k sobě do Mohelnice. Tam byl Lautner zatčen a odvezen na Mírov. Boblig pro něho nechal zřídit speciální tribunál, jehož členy byli: sekretář biskupa Schmidt, mohelnický děkan Vojtěch Winkler, Rehrmont a Boblig. Lautnera obvinilo celkem 36 svědků. Pro použití tortury musel Boblig požádat o svolení olomouckého biskupa. Inkvizitor se ovšem nesoústředil pouze na Lautnera. Vybíral si další oběti také v Šumperku. Jako další zatkl Marii Peškovou, mydláře Přerovského a jeho matku, bednářku Partschovou, zámečnickou ženu Bernhardtku a Rohmerku. Na inkvizitorovo řádění se již nemohli dívat pláteník Pešek a bývalý soudce Hutter. Rozhodli se, že se obrátí na samotného knížete. Tohoto úkolu se zhostil Hutter a opustil Šumperk.

Již na Mírově byl Lautner vystaven tortuře. Přiznání z něho ale Boblig dostal až po převozu do Mohelnice, kde se Lautner podrobil třetímu stupni tortury – skřípci. Dva dny toto mučení Lautner vydržel, poté se ale ke všemu přiznal. Během jeho věznění byla zatím upálena Zuzana Voglicková, Marie Sattlerová, Marie Pešková, Lízl Sattlerová a Kašpar Sattler. Bývalý šumperský děkan byl upálen v září, jeho popravy se účastnilo obrovské množství lidí.

Závěr knihy popisoval události, ke kterým došlo osm let po strašných činech na severní Moravě. Do Olomouce se vrátil Hutter, který během své cesty pro pomoc padl do zajetí Turků. Teprve nyní se od advokáta Maixnera dozvěděl, co vše se přihodilo. Zjistil, že přišel o ženu a domov. Maixner mu sdělil, že v Šumperku bylo upáleno 48 lidí a v Losinách 56. Ocenil hrdinství Hutterovy manželky Doroty a manželů Peškových. Pešek byl jednou z posledních obětí Bobligova řádění. Procesy byly zastaveny poté, co se inkvizitor rozhodl vše rozšířit i do Olomouce. Proti tomu se ohradili pánové a Boblig utekl. Hutter nad vším přemýšlel a došel k závěru, že nejen Boblig z Edelstadtu byl vinen. Byli to i oni – on sám, Pešek, Sattler, Lautner, biskup atd. Před vším zavírali oči, věřili, že se situace vyřeší sama.

4.2 Skutečnost

Ve svém díle vychází Václav Kaplický ze skutečných událostí, které se staly na severní Moravě ve druhé polovině 17. století. Avšak nejen ona událost je podávána pravdivě. Kaplický jmenuje skutečné osobnosti, které jsou s touto událostí spjaty – obvinění, členové soudního tribunálu, biskup, kníže atd. U některých osob zmiňuje mnoho podrobností – např. olomoucký biskup, Kryštof Alois Lautner. Zajímavé je, že v celé knize není přímá zmínka, o jaký se jedná rok. Jen tak mimochodem uvádí požár v Šumperku, ke kterému mělo dojít v devětašedesátém roce. Jasnější informace o letopočtu je uvedena v 6. kapitole nazvané *Návštěva*. Zde dojde k seznámení Kryštofa Aloise Lautnera s Bobligem z Edelstadtu. Boblig se zajímá, jestli Lautner ubytoval před nějakým časem na faře milánského šlechtice Giuseppe Borriho, který byl nyní obviněn svatou inkvizicí. Lautner přiznal, že ho roku 1671, nebo 1670 ubytoval. Mělo k tomu dojít před osmy lety. Příběh doplňuje také informacemi o historických událostech, ke kterým v této době došlo. V následujících kapitolách jsem vycházela především z Josefa Kočího,³⁵ Bedřicha Šindeláře,³⁶ Michaely Neubauerové a Drahomíra Polácha.³⁷

³⁵ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973.

³⁶ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986.

³⁷ NEUBAUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.

4.2.1 Počátek neštěstí a první obviněné

Hrozivé procesy na Losinském panství rozpoutala nešťastná žebračka Maryna Schuchová z Vernířovic. Pro svou sousedku měla v sobotínském kostele ukradnout svatou hostii pro nedojící krávu. Jisté je, že se vše mělo přihodit o Velikonocích. Václav Kaplický uvádí za tento osudný den přímo Velikonoční pondělí. S tím se shoduje také Josef Kočí³⁸. Naproti tomu Michaela Neubauerová a Drahomír Polách³⁹ tento nešťastný den stanovují již na Květnou neděli. Odlišnost je ovšem v tom, kam měla vernířovická žebračka hostii schovat. „*Ale babka věděla, jak to udělá. Stejně jako loni: šátek položí na mříž, až dostane hostii, skloní hodně hlavu a oplatku upustí do šátku.*“⁴⁰ Ve skutečnosti měla žebračka ukradenou hostii schovat do modlitební knížky. Byla při tom ale chycena, čímž se rozpoutalo inkviziční řádění. Do panství byl povolán Jindřich František Boblig z Edelstadtu. Zkušený inkvizitor, který byl zapojen již v procesech ve Slezsku. Návrh na jeho povolání pronesl losinský zámecký hejtman Adam Vinarský, který se později stal také členem inkvizičního tribunálu. V románu je iniciátorem návrhu Bobliga z Edelstadtu sobotínský farář Eusebius Leander Schmidt. V knize je také uvedeno, že hraběnka z Galle chtěla, aby hejtman Vinarský zajel pro Bobliga okamžitě. Ve skutečnosti jeho příjezdu předcházela řada vyjednávání o inkvizitorových přemrštěných požadavcích, která jeho příjezd zdržela o několik měsíců. V knize vše působí tak, že obávaný muž přijel obratem.

Za členy inkvizičního tribunálu byli jmenováni: hejtman Vinarský, rentmistr Vraný, purkrabí Mayer, správce hamru Richtr a fořtmistr Zeidler. Zde došlo k záměně Františka Václava Vraného a Kristiána Mayera, kdy publikace Josefa Kočího,⁴¹ Michaeli Neubauerové a Drahomíra Polácha⁴² uvádí jako purkrabího Vraného a jako rentmistra Mayera. V knize se zřejmě jedná o neúmyslnou záměnu, která nemá vliv na celkový děj. Jako první byly z čarodějnictví obviněny čtyři ženy. Již zmíněná Maryna Schuchová, Dorota Groerová, Dorota Davidová (zemřela ve vězení zřejmě na následky mučení) a mlynářka Maryna Züllichová z Vykýřovic. Tyto čtyři ženy, jak uvádí Bedřich Šinde-

³⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973.

³⁹ NUEBAUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.

⁴⁰ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 20.

⁴¹ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973.

⁴² NUEBAUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.

lár⁴³ a Michaela Neubauerová s Drahomírem Poláchem⁴⁴, měly být zadrženy na podzim roku 1678. V Kladivu jsou ovšem kapitoly, které mluví o osudech těchto čtyř žen, řazeny tak, že Maryna Züllichová měla být zatčena až po smrti Doroty Davidové (červen 1679).

4.2.2 Losinský farář Tomáš König

Boblig se snažil odstranit opozici, která se proti němu začala utvářet z okolních katolických kněží. Jejich nesouhlas s inkvizitorovými praktikami souvisel s aférou, ke které došlo během jedné z poprav. Ta se konala 5. září 1680 a popraveny zde byly čtyři ženy z Losin. Během poprav měl losinský farář zaslechnout výkřiky obviněných, které odvolávaly svá udání proti dalším osobám. K protestu losinského faráře Tomáše Königa se přidal duchovní z Rapotína Jiří Antonín Lachnit a sobotínský farář Matyáš Schmidt. Své odmítavé názory poslali olomouckému biskupovi. Ten je nepřijal a Boblig mohl pokračovat dále. Tato zajímavá situace, která poukazuje na snahy i z řad duchovních na zastavení celé akce, se ovšem v knize neobjevuje. Kaplický pouze zmiňuje útoky Bobliga proti Königovi, zatčení jeho schovanky a farářovu smrt. Příčiny a podrobnosti sporů zmíněny nejsou.

4.2.3 První šumperská oběť – Marie Sattlerová

Boblig chtěl záhy procesy rozšířit také na dříve silně protestantský Šumperk. Nebylo to ale jednoduché. Nejdříve musel obviněné z Losin donutit, aby začaly při výsleších udávat také šumperské obyvatele. Jeho první obětí se stala manželka bohatého barvíře Kašpara Sattlera, Marie. Samotné obvinění ovšem nestačilo, protože Boblig neměl k rozšíření působnosti pravomoc. Rozhodnout o celé situaci musel kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna, který svolil k vytvoření tribunálu v listopadu 1679. Marie Sattlerová byla zatčena na konci listopadu. Proces s barvířovou ženou se ale nevyvíjel podle Bobligových představ. Hrabě z Lichtenštejna celý případ protahoval a odmítal podřídit se návrhům apelačního soudu. Do situace se musel zapojit samotný císař Leopold I., který rozhodl o schválení použití útrpného práva proti obviněné Marii Sattlerové. Nejdříve se barvířka setkala ve Velkých Losinách s ženami, které ji označily za čarodějnici. Zde se ubohá žena snažila hrozné nařčení vyvrátit. Byla to ovšem jen mar-

⁴³ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986.

⁴⁴ NEUBARUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3.

ná snaha. Dlouhé věznění ji natolik zlomilo, že později dokonce udala svého muže Kašpara a dceru Alžbětu, Zuzanu Voglickovou a děkana Lautnera. „*V Šumperku to byl hlavně tragický osud rodiny nejzámožnějšího měšťana Sattlera, jehož manželka Marie byla na základě rozsudku z 15. září popravena 7. prosince 1682 spolu s Lautnerovou hospodyní Zuzanou Voglickovou.*“⁴⁵ O půl roku později skončil na hranici také samotný Kašpar a jeho dcera Alžběta.

Uvěznění Marie Sattlerové bylo pro inkvizitora velmi významné. Rozpoutala se tím další vlna výslechů, rozšíření obviněných a zřízení již zmíněného inkvizičního tribunálu v Šumperku. Bobligovi díky tomu přibyl další příjem. „*Přisedícími inkvizičního tribunálu v Šumperku pod Bobligovým vedením se stali tamní rychtář František Ferdinand Gaup, purkmistr Jan Dominik Beck a původně městský syndik (písař) a pozdější purkmistr Šebestián Flade, zeť někdejšího šumperského primátora Salomona Gabriela.*“⁴⁶

Václav Kaplický se ve svém románu rodině Sattlerů věnuje celkem podrobně. Samotný děj začíná právě svatbou starší dcery zámožného barvíře. Kašpar Sattler je také jednou z mála postav, kterou autor podrobněji charakterizuje. Zvláštností tedy je, že se v tomto případě odchýlil několikrát od skutečnosti. Marie Sattlerová byla zadržena na konci listopadu roku 1679. Řazení kapitol v knize tomuto faktu ale neodpovídá. Dvacátá kapitola nazvaná *Půl hodiny po půlnoci* popisuje den zatčení barvířovy ženy. Kaplický zde přímo zmiňuje, že se jedná o konec listopadu. Nelogické je tedy umístění dvacáté čtvrté kapitoly *Trochu popela*, kde autor popisuje popravu tří prvních obviněných čarodějnic z losinského panství. K tomuto činu totiž došlo již 7. srpna 1679. Další zajímavostí je, že o popravě Sattlerové a Voglickové je v knize jen zmínka. Podrobněji popisuje upálení ze srpna 1679 a z dubna 1680, kdy byly popraveny (zvláště v druhém případě) méně důležité postavy celého románu. Informace o smrti barvířky a hospodyně Zuzany je uvedena ve třicáté deváté kapitole *Odpuštění*, kde je již vězněn děkan Lautner. „*Brzy nato se prořekl nemluvný žalářník, že v Šumperku před vánočními svátky upálili dvě čarodějnice, jednu starou, druhou mladou. I na jména vzpomněl; starší se jmenovala Sattlerová, mladší Voglicková.*“⁴⁷

⁴⁵ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986. s. 201.

⁴⁶ Tamtéž. s. 192.

⁴⁷ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 292.

Výraznou odchylkou je vynechání situace, kdy mělo dojít k osobnímu setkání Sattlerové s ženami, které ji obvinily. Autor se také nezmiňuje o komplikacích, které způsobil v této situaci kníže z Lichtenštejna. V knize jsou popsány výslechy losinských žen, kde se Bobligovi podařilo vězněné ženy přinutit ke jmenování Marie Sattlerové. Poté je zmíněno pouze samotné zatčení. Neuvádí osobní zapojení samotného císaře Leopolda I.

4.2.4 Další obvinění v Šumperku

Po zatčení barvířovy ženy přibyl počet obviněných v Šumperku a jeho okolí. Prvními zatčenými byly Zuzana Voglicková a Jindřiška Pešková. Obě zmíněné byly stejně jako Sattlerová udány losinskými ženami. Zvláštní zájem měl Boblig o uvěznění mladé hospodyně Zuzany Voglickové. Tato nešťastnice se měla stát pouze prostředkem pro obvinění samotného děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

Zuzana Voglicková je v románu hlavní ženskou postavou. Je to první osoba, o které se dozvídáme podrobnější informace. Kaplický ji vylíčil jako mladou a velmi krásnou dívku, která se zalíbila i samotnému Bobligovi z Edelstadtu. K děkanovi Lautnerovi se dostala roku 1673 již po smrti jeho matky Doroty. V románu je uvedeno, že si děkan k sobě vzal Zuzanu, když jí bylo 13 let. Autor přímo uvádí, že Lautnerova matka stále žila. Další informace lišící se od skutečnosti byla doba, kdy měla mladá dívka přijít na faru. „*Od toho dne, kdy Zuzana jako třináctileté děvčátko ještě za života děkanovy paňmaminky, dva dni po tom strašném požáru, kdy celé město až na budovu děkanství lehlo popelem, přišla na děkanství, naučila se poslouchat, a poslušnosti se nikdy nezpronevěřila.*“⁴⁸ K ničivému požáru v Šumperku došlo již roku 1669. Voglickovou zatkli spolu s Marií Peškovou v září roku 1681.

V knize je Zuzana popisována jako milé a hodné děvče, které se obává, že si nikdy nenajde ženicha. „*Marie se dnes vdává, brzy se vdá i Lízl, i všechny šumperské panny, kdy však najde ženicha Zuzana Voglicková, kuchařka a hospodyně na šumperském děkanství? Kuchařka, hospodyně a někdy také ... Bože, co si asi lidé o ní myslí?*“⁴⁹ Zajímavá informace o Zuzanině osobním životě je uvedena v knize *Zpráva o nevíře*. „*Ta měla syna, jehož Lautner vydržoval na studiích. Že by byl jeho otcem, jak se někdy uvádí, je však sporné.*“⁵⁰

⁴⁸ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 9.

⁴⁹ Tamtéž. s. 8.

⁵⁰ NEUBAUEROVÁ, Michaela; POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3. s. 47.

Jak je zmíněno výše, Zuzana Voglicková byla popravena společně s Marií Sattlerovou. Předcházela tomu řada výslechů, kdy šlo o vynucení přiznání a o obvinění dalších šumperských obyvatel. Díky využití tortury udala, ostatně stejně jako mnozí další, svého ochránce děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

Další významnou rodinou, kterou zasáhlo Bobligovo vyšetřování, byli Peškovi. Václav Kaplický v románu počestil jejich německé příjmení (Peschke → Pešek). Jindřich Peschke pracoval jako pláteník. Vyráběl plátno zvané tripp. Jeho manželka Marie byla zatčena jako první z rodiny. Během věznění se jí podařilo poslat svému manželovi několik motáků, ve kterých prosila o pomoc. Jeden z nich se dochoval do současnosti. Marie Peschkeová prokázala při výsleších svou statečnost. Podobně se zachoval i její manžel, který byl vězněn dlouhých osm let. Jindřich Peschke byl poslední šumperskou obětí a zemřel roku 1696 ve vězení. Václav Kaplický popisuje v knize Peschkeovu snahu o záchranu manželky a zmiňuje také obsah Mariina motáku. O jejich věznění a statečném boji proti příkoří neinformuje. Marie Peschkeová byla popravena společně s Kašparem Sattlerem a jeho dcerou Alžbětou. V epilogu obdivoval Peschkeovu statečnost advokát Maixner, který o něm mluvil s Hutterem.

Nejobtížnější bylo pro Bobliga z Edelstadtu obvinění mydláře Jana Přerovského. Mydlář se před rozpoutáním hrozivých událostí ucházel o mladší dceru barvíře Kašpara Sattlera. V *Kladivu na čarodějnice* je Přerovský chybně popisován jako starý mládenec. „*Nebyl to starý mládenec, jak se uvádí, ale vdovec, a dokonce zde po sobě asi zanechal mužského potomka.*“⁵¹ I on patřil k bohatým obyvatelům severomoravského města, proto k němu záhy inkvizitor zaměřil svou pozornost. Mydlář Přerovský doufal, že by mu ze svízelné situace mohli pomoci jeho bratři, moravský prelát Alexandr a farář Mikuláš. Alexandrovi se zprvu dařilo a vše nasvědčovalo tomu, že Jan Přerovský bude od obvinění z čarodějnictví očištěn. Nejdříve se prelát obrátil na knížete Karla Eusebia z Lichtenštejna, později i na samotného císaře Leopolda I. Vše bylo ovšem marné, protože mydlář Jan Přerovský nakonec roku 1684 vlastnoručně podepsal své přiznání ke zločinům.

4.2.5 Šumperský děkan Kryštof Alois Lautner

Děkan Kryštof Alois Lautner je bezpochyby spolu s Bobligem z Edelstadtu nejznámější postavou čarodějnických procesů na severní Moravě v 17. století. Narodil se

⁵¹NEUBAUEROVÁ, Michaela; POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3. s. 47.

zřejmě roku 1622. Historikové rok narození odvozují z Lautnerovy výpovědi během prvního výslechu z roku 1680. Uvedl, že mu je 58 let. Narodil se v Šumperku Zachariášovi a Dorotě. Vystudoval latinskou školu v Olomouci a studia dokončil ve Vídni, kam prchl před Švédy, kteří se na Moravu dostali během třicetileté války. Byl znalcem nejen v oblasti teologie, ale také v právu a filozofii. V roce 1656 byl vysvěcen na kněze a nastoupil jako kaplan v Olomouci. Poté vystřídal několik dalších míst. Nakonec se v roce 1668 vrátil do svého rodného města a stal se zde oblíbeným děkanem. Lautner byl velmi vzdělaným mužem. O jeho zájmu o vědění svědčí velká sbírka různých knih. „*Vedle teologické literatury tu byla díla právníká, historická, antičtí klasikové, cestopisy, díla latinská, německá, francouzská, italská; o znalosti českého jazyka, kterým mluvili ostatně i někteří jeho farníci, svědčí 'Rozmlouvání Svatého Řehoře Papeže'. Jeho znalost literatury o čarodějnictví dokládá kniha Malleus Maleficarum - Kladivo na čarodějnice, pověstná učebnice čarodějnických inkvizitorů, jedna z nejstrašnějších a nejstupidnějších knih, které byly napsány.*“⁵² Vedle těchto knih obsahovala děkanova knihovna také kacířské tituly. Lautnerovu povahu zřejmě dosti přesně zachytil Václav Kaplický. Byl to veselý, milý a přátelský člověk, který dokázal dobře vycházet s lidmi. Díky tomu si u nich získával velkou oblibu. Na druhé straně toto chování nevyhovovalo některým členům katolické církve v nedaleké Olomouci.

Postupně se nad Lautnerovým osudem začala stahovat mračna. Boblig z Edelstadtu proti němu shromažďoval usvědčující materiál již během procesů v Losinách. Jelikož byl Lautner členem katolické církve, musel o jeho stíhání rozhodnout olomoucký biskup Karel z Lichtenštejna – Kastelkornu. „*V Bobligově dopise biskupovi ze dne 14. srpna 1680 čtete: '... k našemu velkému zděšení jsou mezi jinými obviněnými z čarodějnictví jmenováni i pan děkan Lautner z Šumperka a pan farář Jan František Pabst z Rýmařova, naši jinak dobří sousedé a známí.' Jsou k němu přiloženy výtahy výpovědí proti těmto duchovním i excerpta ze zmíněné apelační instrukce.*“⁵³ Biskup se rozhodl pro souzení obviněného šumperského duchovního. Pro tento akt byl ustanoven nový soud, jehož členy se stali: Jindřich František Boblig z Edelstadtu, mohelnický děkan a Lautnerův přítel ze studií Vojtěch Winkler, biskupský ceremoniář Petr Rehramont a biskupský sekretář Eliáš Izidor Schmidt.

⁵² SPURNÝ, František: "Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner. Okresní vlastivědné muzeum 1985. 1sv.

⁵³ KOČÍ, Josef. Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století. Praha: Horizont, 1973. s. 110.

Lautnerovo zatčení bylo uskutečněno díky zradě jeho přítele Vojtěcha Winklera. Ten měl za úkol uspořádat na svém děkanství hostinu. Během ní byl Lautner zatčen a neprodleně odvezen na Mírov. Stalo se tak v létě roku 1680. Později byl převezen do vězení v Mohelnici. Jeho věznění trvalo celých pět let. Odmítal jakákoliv udání z čarodějnických praktik. Bobligovi tedy nezbývalo nic jiného, než shánět stále více svědků, kteří by děkanovu kacířskou činnost dosvědčili. Věřil, že by ho mohla zlomit přímá konfrontace s jeho blízkými v Losinách. Lautnera musela jistě zasáhnout usvědčující a lživá slova, která mu přímo do očí řekl jeho přítel Kašpar Sattler, Sattlerova dcera Alžběta a nakonec i hospodyně Zuzana Voglicková. Ani tento psychický nátlak ovšem nevedl k žádným výsledkům. Boblig se tedy rozhodl pro použití tortury. Není příliš jasné, kdy mělo dojít k prvnímu využití útrpného práva. František Spurný⁵⁴ tvrdí, že tortura měla být poprvé použita v roce 1683. Naproti tomu Bedřich Šindelář⁵⁵ uvádí až rok 1684. Roku 1684 se také mohelnický biskup Vojtěch Winkler vzdal svého členství u soudu. Jeho nástupcem se stal Jiří Bernard Meyer. Lautnerovo mučení probíhalo několik dní. Svá přiznání vynucená použitím mučících nástrojů ovšem pokaždé odvolal. Nakonec byl přeci i on zlomen a ke všem obviněním se doznal. Celkově byl usvědčen 36 svědky z Losin a Šumperka.

Datum upálení bylo stanoveno na 18. září 1685. Za místo konání nebyl zvolen Šumperk, ale Mohelnice. Nejdříve se musel podrobit degradaci v kostele, která pro něho musela být velmi potupná. Za pět let strávených ve špatných podmínkách a několika mučeních Lautner velmi sešel. Na biskupovu žádost neměl být šumperský děkan upálen za živa. Na krk mu měl být zavěšen pytlík se střelným prachem, který ho měl předčasně usmrtit. Tento postup byl při procesech zcela běžný. V Lautnerově případě došlo bohužel k selhání této techniky a Lautner zemřel až v plamenech. Do Mohelnice se na tento den sjelo obrovské množství lidí z okolí i ze vzdálených oblastí. Nestávalo se denně, aby byl z čarodějnictví upálen představitel katolické církve. *„Na 20 000 lidí, kteří ze zvědavosti, jiní se soucitem a mnozí i s málo tajemným hněvem proti soudcům přihlíželi hrůznému divadlu. Kat sice přivázal Lautnerovi připoutanému řetězem ke kůlu na hranici pod krk Pytlík se střelným prachem, aby se dlouho netrápil, avšak jeho zapálení nemělo žádný účinek a tak byl upálen zaživa. Již při exekuci se šířili mezi pří-*

⁵⁴ SPURNÝ, František. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. Okresní vlastivědné muzeum, 1985. 1sv.

⁵⁵ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986.

tomnými hlasy, že byl mučedníkem, takže zuřící inkvizitor na to reagoval, že prý i ďábel má své mučedníky.“⁵⁶

Kryštof Alois Lautner je hlavní postavou Kaplického historického románu *Kladivo na čarodějnice*. Popisuje ho jako velmi milého, oblíbeného a váženého člověka. V knize je chybně uveden děkanův věk. „*Ačkoli již také překročil šedesátku jako děkan Lautner, chodil stále zpříma, a když se v neděli oblékl do svátečního, leckterá ze sousedek, pohlédla za ním se zalíbením.*“⁵⁷ Z výslechů je ale jasné, že roku 1680 mu bylo 58 let. Již od samého začátku je vtažen do procesů, které postupně narůstají do obrovských rozměrů. Zpočátku se do ničeho nevměšuje. S rostoucím počtem obviněných se přeci jen začíná stavět proti Bobligovým úmyslům. Nejdříve se marně snaží získat podporu svého přítele ze studií Vojtěcha Winklera. Poté se obrací na samotného olomouckého biskupa. Ani zde není vyslyšen a nakonec se sám stává jednou z obětí. Právě tyto Lautnerovy snahy jsou zřejmě smyšlenkou samotného autora.

Spornou otázkou je, zda Václav Kaplický popisuje přesný průběh Lautnerova věznění. Informace, které zde podává, odpovídají skutečnosti. Nepřehlednost je v určení doby, kdy k jednotlivým událostem mělo dojít. V knize je jen jednou zmíněno přesné datum. Jedná se o den, kdy byli poraženi Turci (12. 9. 1683). Jinak jsou dny charakterizovány většinou počasím. Můžeme tedy pouze určit roční období. První Lautnerovo mučení je popisováno ve 38. kapitole. V předcházející kapitole je uvězněna Marie Peschkeová. V následující je již jaro a Lautner se dozvídá o smrti Zuzany Voglickové a Marie Sattlerové. Obě zmíněné ženy byly popraveny již roku 1682. Je tedy těžké určit, jestli k mučení došlo ještě před jejich popravou, nebo po ní. Na pravdě se ale zcela jistě zakládá situace, kdy měl Lautner zpovědníkovi očarovat tabák. Přesně je líčena děkanova degradace a samotná poprava.

4.2.6 Jindřich František Boblig z Edelstadtu

Jindřich František Boblig z Edelstadtu byl iniciátorem děsivého rozšíření čarodějnických procesů na severní Moravě. Mnoho informací o jeho životě není ovšem známo. Narodil se ve Zlatých Horách. Jeho otcem byl Jiří, který na konci šestnáctého století získal šlechtický titul. Jindřich Boblig vystudoval práva ve Vídni. Doktorát se mu ale získat nepodařilo. Svému právníckému povolání se začal věnovat v Olomouci.

⁵⁶ SPURNÝ, František: *Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner*. Okresní vlastivědné muzeum 1985. 1sv.

⁵⁷ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 9.

Po přistižení žebračky Maryny Schuchové byl Boblig pozván do Velkých Losin. Návrh na jeho osobu podal hejtman Adam Vinarský. „*V Olomouci se zdržoval jurista Jindřich František Boblig z Edelstadtu, o němž se vědělo, že měl asi čtyřicetiletou praxi jako soudce čarodějnic ve Slezsku. Byl to muž více než šedesátiletý, ale ještě při síle, velkého, drzého sebevědomí.*“⁵⁸ Je velmi obtížné vystihnout Bobligovu osobnost. Názory historiků se v tomto bodě často rozcházejí. V rozhovoru pro Českou televizi (2011) se k této problematice vyjadřoval historik Drahomír Polách. Tvrdil, že Bobligovým cílem nebylo jen obohacení. Byl fanatikem, který neprahl po ničem jiném, než po obvinění a usvědčení čarodějnice. Václav Kaplický se ve svém díle snažil vystihnout Bobligův vzhled. „*Advokát přitom svlékal kožich a odložil jej na prázdnou židli. Teprve nyní se objevila celá jeho postava v plné obludnosti. Starý, dost sešlý muž s vypouklým břichem, jako by byl těhotný. Avšak celá figura nepůsobila tak odporně jako jeho hlava. Lautnerovi připomínala hlavu pštrosa. Lebka holá, jen nad ušima trochu vlasů, spíš chlupů, baňatý zarudlý nos, zapadlé nazelenalé oči, nad nimi mohutné černé obočí jako dva kartáčky. Ošklivé, otlemené pysky. Obnošený kabát, obnošené kalhoty i střevíce, které již dávno nepoznaly kartáč.*“⁵⁹

Boblig během výslechů a stanovení rozsudků spolupracoval s apelačním soudem v Praze, který mimo jiné potvrzoval rozsudky smrti. O podrobnostech vyšetřování informoval také v případě Losin hraběnku Angelinu Annu Sybilu z Galle a v případě Šumperka hraběte Lichtenštejna. Poté, co svůj zájem zaměřil na šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera, komunikoval také s olomouckým biskupem. Informoval ho o udáních, která se na Lautnera začala objevovat. Postupně také žádal, aby dal biskup svolení k jeho zatčení a následně k použití útrpného práva. Během výslechu Evy Umbaufové z Šumperka byl dokonce celý soudní tribunál v čele s Bobligem obviněn, že se účastnil jednoho čarodějnického sabatu. Žena byla po výslechu nalezena v cele uškrcena. Za viníka vraždy byl označen samotný ďábel.

Bobligovo vyšetřování trvalo na území Velkých Losin a Šumperka dlouhých osmnáct let. Po několika letech se začaly projevovat hospodářské a ekonomické problémy, které způsobil zdejší hon na čarodějnice. Novou možnost spatřoval inkvizitor Boblig v rozšíření procesů na Olomouc. To se mu již nepodařilo, protože se proti tomu ohradil samotný císař Leopold I. „*Obvykle se má zato, že odchodem Bobligovým do*

⁵⁸ KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973. s. 98.

⁵⁹ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 52.

*Olomouce, kde v klidu zemřel jako spořádaný měšťan, skončily na Šumpersku čarodějnické procesy, ale nebylo tomu tak.*⁶⁰ Obvinění z čarodějnictví se objevovalo ještě na počátku 18. století. „*Podle olomoucké matriky úmrtí zemřel Boblig 27. 1. 1698, když mu bylo 87 let. To znamená, že se narodil v letech 1611 – 1612 a do Losin přišel v r. 1678 již jako 66letý, případně 67letý, což byl tehdy opravdu stařec.*“⁶¹

Václav Kaplický si dával ve své knize velmi záležet na historických faktech. Svědčí o tom podrobné informace o významných historických osobnostech a událostech spojených nejen s Moravou, ale i se Svatou říší římskou a církví. Informace o politice, válkách, nemocích a dalších významných událostech jsou pro čtenáře často jedinou možností, jak odvodit rok.

4.3 Fikce v Kladivu na čarodějnice

Václav Kaplický kladl velký důraz na znalost faktů, které by mohl ve svém díle využít. Nastudoval obsáhlé množství materiálů, které se týkaly popisované doby. Se sběrem informací mu pomohl historik František Spurný. Kaplického záměrem nebylo sepsání historiografického díla, proto se v Kladivu nemohl obejít bez využití fikce. Tu uplatňoval tam, kde se mu nedostalo svědectví z historických dokumentů. Pomocí ní dokreslil celkovou atmosféru doby a podal obraz tehdejší společnosti. Vylíčil vztahy mezi lidmi a jednotlivými společenskými vrstvami. Poukázal na to, že velkou autoritou býval představitel církve, kterému prostí lidé vše věřili. Určité věci si nedokázali vysvětlit, a proto jim přisuzovali božský, či ďábelský charakter. Fikce mu také pomohla propojit jednotlivé události příběhu. Dobře zvládnutá beletrizace historických faktů by měla čtenáři pomoci lépe pochopit popisovanou dobu a snadněji se vcítit do osudů vystupujících postav. Samotné sdělení faktů by u čtenáře nevyvolalo tak živé představy. Vše by přijal jako pouhou informaci o tom, co se událo v jemu vzdálené minulosti. Právě díky bližšímu seznámení s postavami, jejich životy, názory, přáními a obavami čtenář prožije intenzivněji popisovanou dobu. Stane se účastníkem děje. Otázkou tedy je, v jaké míře se to povedlo Václavu Kaplickému.

⁶⁰ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. ISBN 80-7266-156-6. s. 319.

⁶¹ NEUBAUEROVÁ, Michaela; POLÁCH, Drahomír: *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. ISBN 978-80-904386-1-3. s. 37.

4.3.1 Téma a titul románu

Román *Kladivo na čarodějnice* čerpá látku z čarodějnických procesů, ke kterým došlo v 80. letech 17. století na severu Moravy. Jeho hlavním tématem je zneužití moci proti nevinným lidem a jejich boj proti tomuto bezpráví. Mezi dílčí témata patří například postoj vrchnosti k celé situaci či princip výsledků a mučení.

„Pro charakteristiku díla jako celku je důležitou oporou už samo označení díla. Patří k němu jméno autora a nadpis.“⁶² „Klasifikaci titulových typů je možno podat z několika hledisek. Nejdůležitější je hledisko tvarové (forma titulu) a obsahové. Z hlediska tvarového je vyhraněný na jedné straně titul povahy jmenné (*Babička*, *Temno*, *Psohlavci*, *Naši...*) a na druhé straně povahy větné (*Ještě jednou se vrátíme*, *Městečko se diví*, *Kříže rostou k Pacifiku...*).“⁶³ „Obsahové hledisko je možno chápat dvojitým způsobem. Buď jde o vzájemný vztah slov tvořících titul (např. nadpis „*Duch a svět*“ spojuje dva protikladné pojmy, kdežto nadpis „*Fanfáry a kadence*“ prostě řadí k sobě pojmy), nebo – a to je obsahové hledisko v pravém slova smyslu – jde nám o vztah k obsahu díla, např. titul *Babička* označuje hlavní postavu.“⁶⁴ „Pokud jde o významový vztah titulu k obsahu díla, je zde ovšem mnoho možností. Obecně lze říci, že nadpis označuje dominantu, a z toho hlediska lze rozeznávat nadpisy bezpříznakové a příznakové. *Bezpříznakový nadpis* prostě označuje hlavní postavu (*Babička*), prostředí (*Rok na vsi*) atp., kdežto *typ příznakový* podává zhodnocení děje a postav, tj. vyjadřuje autorův postoj k látce (*Temno*).“⁶⁵ Václav Kaplický pojmenoval svůj román po skutečné knize, která sloužila jako jakási učebnice pro inkvizitory, kteří bojovali s čarodějnictvím. Zvolil český název tohoto díla, tedy *Kladivo na čarodějnice*. V latinském originálu se kniha jmenuje *Malleus maleficarum*. Z tvarového hlediska řadíme název Kaplického románu ke jmennému typu. Z obsahového hlediska podává titul informaci o tom, že se kniha bude věnovat čarodějnické tematice. Označení románu *Kladivo na čarodějnice* nijak nevyjadřuje autorův postoj ke zvolenému tématu, proto se jedná o bezpříznakový nadpis.

4.3.2 Výstavba díla

Román je tvořen ze 44 kapitol a epilogu. Každá z nich nese svůj vlastní název, který nám podává informaci o tom, co se stane. Jednotlivé nadpisy jsou tvořeny různým

⁶² HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977 s. 233.

⁶³ Tamtéž. s. 235.

⁶⁴ Tamtéž. s. 235.

⁶⁵ Tamtéž. s. 236.

způsobem. Nejčastěji využil autor spojení přídavného a podstatného jména (např. *Svatební hostina, Hrozná věc, Osudné slůvko*). Další kapitoly jsou nazvány pouze jedním podstatným jménem, větou či latinským spojením (*Audience, Ďábel mívá různou podobu, Per aspera ad astra*). Převážná většina kapitol na sebe navazuje volně (jsou uzavřené). Jako příklad uvedu zakončení 29. kapitoly *Signum diabolicum* a začátek 30. kapitoly *Rozhodnutí*.

„V soudní síni bylo dlouho ticho. Až pan Boblig z Edelstadtu, když si byl notně šňupl, zahovořil: ‘Amice, za celý svůj život jsem dvakrát záviděl d’áblu. Jednou, když jsem soudil ženu jakéhosi malíře, podruhé dnes...’“⁶⁶

„V rozlehlé pracovně nové své rezidence seděl olomoucký biskup Karel hrabě Liechtenstein-Castelkorn samojediný.“⁶⁷

U některých kapitol využil Kaplický těsnější navazování. Jako příklad lze uvést přechod mezi 15. a 16. kapitolou. Patnáctá kapitola je nazvána *Korunní svědek* a 16. *Konfrontace*. V první z nich je popisován výslech lazebnice Doroty Biedermannové, která jako první ze všech obviněných nařkla z čarodějnictví také obyvatele Šumperka. V závěru si Boblig nechal zavolat papírnici Barboru Göttlicherovou. V následující kapitole došlo ke konfrontaci mezi Biedermannovou a Göttlicherovou. „Inkvizitor si dával čas. Všechno dopadlo přesně tak, jak předpokládal. Rozkázal Joklovi: ‘Přived’ papírnici Göttlicherovou ke konfrontaci!’ Kat se uklonil a odešel. Dozorce odvedl Dorotu stranou. Inkvizitor poodešel ke stolu a vypil naráz pohár vína. Potom s lehkým úsměvem pohlédl na členy inkvizičního tribunálu.“⁶⁸ Následující šestnáctá kapitola začíná Joklovými myšlenkami. „Mistru Joklovi nebylo zcela jasno, proč inkvizitor Boblig posílá pro papírnici Göttlicherovou. Dosud se nepřiznala, na otázky odpovídala negativně nebo mlčela.“⁶⁹

Děj je v knize řazen chronologicky. Vše začíná zobrazením spokojené společnosti, která řeší běžné problémy. Následně dojde k prohřešku vernířovské žebračky, což má za následek povolání inkvizitora Bobliga. Ten rozpoutá hon na čarodějnice. Postupně jsou zatýkány a obžalovány významné postavy příběhu. V samotném závěru knihy je upálen hlavní hrdina Kryštof Alois Lautner. V epilogu je poté shrnuta a zhodnocena celá situace. Konec děje je tedy uzavřený. Samotný děj zpomaluje časté využití

⁶⁶ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 234.

⁶⁷ Tamtéž. s. 235.

⁶⁸ Tamtéž. s. 131.

⁶⁹ Tamtéž. s. 131.

popisu např. přírody, zámku, vězení či Šumperku. Dále dochází ke zpomalení pomocí vložených krátkých příběhů, které s dějem nemají nic společného. Ty nejčastěji vypráví děkan Lautner.

4.3.3 Vypravěč

V Kladivu na čarodějnice je využita er-forma vypravování. Příběhem nás provází heterodiegetický (vševědoucí) vypravěč. „*V praxi se ovšem velmi často kombinuje přístup autora ‘vševědoucího’ a pozorovatele, protože i vševědoucí autor musí zobrazovat vnější svět často jakoby očima postav, a na druhé straně se pozorovatel neubrání vždycky tomu, aby se nezabýval i psychikou postav, které zobrazuje.*“⁷⁰ To v některých momentech uplatňoval také Kaplický (např. Lautnerovy názory na některé postavy). Kromě tohoto typu rozlišujeme ještě několik dalších typů vypravěčů. Pro jejich určení je nám východiskem kniha od Tomáše Kubíčka a kolektivu⁷¹. Ti jako další typologii uvádějí dělení na vypravěče odkrytého a skrytého. „*V prvním případě si vypravěče konstruujeme jako fikční osobu. Vytváříme si hypotézy o vypravěčových úmyslech, touhách, motivacích apod. Takový typ vypravěče nazýváme vypravěč odkrytý. V případě druhém čtenář není narativním textem přiváděn k přemýšlení o tom, kdo je původcem vyprávěných událostí, kdo popisuje prostředí určitým způsobem, kdo přisuzuje postavám určité vlastnosti, proč tak činí a podobně. Takové narativy pak teoretikové klasifikují jako narativy se skrytým vypravěčem.*“⁷² Na základě této charakteristiky se vypravěč Kladiva řadí k typu skrytého vypravěče. Poslední dělení závisí na spolehlivosti či nespolehlivosti vyprávění. V tomto případě se jedná o spolehlivého vypravěče.

4.3.4 Postavy

„*Tu je možno nepriamo povedané, čo vie každý britský žiak, že totiž historik zaznamenáva, zatiaľ čo spisovateľ tvorí. Je to výborná okľuka, lebo vyjadruje základný rozdiel medzi ľuďmi v každodennom živote a ľuďmi v knihách. V každodennom živote nikdy nerozumieme jeden druhého, nie sme ani dobrí jasnovidci, ani sa úprimne nezdôverujeme jeden druhému. Poznáme sa iba približne, podľa vonkajších znakov, tie napokon stačia na spoločenské a dokonca aj intímne vzťahy. Ale ľuďom v románe môže čitateľ dokonale porozumieť, ak si to spisovateľ želá; môže priblížiť ich vnútorný aj vonkaj-*

⁷⁰ HRABÁK, Josef: *Čtení o románu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s. 48.

⁷¹ KUBÍČEK, Tomáš a kol. *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.

⁷² Tamtéž. s. 125.

ší život. *A tak sa stáva, že ľudia v románe sa zdajú často skutočnejší než postavy v histórii, ba dokonca než naši priatelia; dozvedáme sa o nich všetko, čo sa možno dozvedieť, či sú nedokonalí alebo nereálni; ich tajomstvá nie sú pre nás skryté, zatiaľ čo naši priatelia majú a musia mať tajomstvá, vzájomná zdržanlivosť v tomto ohľade je jednou z podmienok života na tejto planéte.*⁷³

Postavy, ktoré vystupujú v románe *Kladivo na čarodějnice*, jsou historicky doložené osoby. Václav Kaplický vycházel z archivních záznamů, které mu kromě seznamu zainteresovaných osob mohly poskytnout informace o jejich sociálním postavení, zápis z výslechu a jejich případný rozsudek. Na základě těchto poznatků mohl získat jistou představu o jejich charakteru a o jejich rodinných a přátelských vztazích. Vše ostatní již záleželo na autorově fantazii.

Díky historikovi Františku Spurnému měl velké množství dokumentů, které pojednávaly o čarodějnických procesech. Úkolem Václava Kaplického bylo jejich spojení do jednoho uceleného příběhu. Musel pečlivě zvážit, které informace jsou pro příběh důležité. Ty, co byly méně podstatné, musel autor vynechat, protože by v příběhu působily rušivě. Přesto autor některé historické souvislosti zmiňuje, i když se samotným příběhem nemají mnoho společného. Jednalo se například o popisování událostí, které se děly mimo život postav (válka s Tureckem, mor, stěhování císaře z Vídně do Prahy, prolétající kometa). Poté, co měl autor jasný přehled o událostech, ke kterým došlo ve Velkých Losinách a v Šumperku, mohl se začít věnovat vytváření příběhu. Důležité bylo, aby osobám zmíněným v historických dokumentech dal život. Musel vytvořit jejich charakteristiku, životní zkušenosti, rodinné zázemí a přátelská pouta s ostatními postavami. Dalším krokem bylo vymyslet to, jakou přesně budou hrát roli v celém příběhu. Jestli do něho zasáhnou jen okrajově, nebo jestli budou jeho hlavními postavami. Mezi hlavní postavy patří Kryštof Alois Lautner a František Boblig z Edelstadtu. První z nich představuje kladného hrdinu, který je oblíbený ve společnosti. Sám se ale stane obětí hrůzné události. Druhý zmíněný zastupuje záporné postavy a je iniciátorem tragických událostí. Skutečné informace o postavách autor do příběhu nezakomponoval nijak násilně. Vše působí přirozeně a čtenáře to neruší. Využil je v pravou chvíli a rozložil je do celého příběhu. Kaplický nás na začátku knihy seznámil s vystupujícími postavami. Zmínil jejich základní charakteristiku a jejich sociální postavení.

⁷³ FORSTER, M. Edward. *Aspekty románu*. Bratislava: Tatran, 1971. s. 56.

4.3.4.1 Vnitřní a vnější charakteristika postav

Kaplický se ve svém díle soustředil především na vnější charakteristiku. U některých postav vycházel z dochovaných informací, které podávaly představu o jejich zjevu. Jednalo se například o Kryštofa Lautnera, Bobliga z Edelstadtu či Mydláře Přerovského. Postavy ve většině případů popisoval detailně. Jako první vylíčil krásu děkanovy hospodyně Zuzany Voglickové. „*Mladé děvče uvidělo pěkně vyklenuté čelo, malinko zvednutý nosík, krásně vykrojená ústa, především však velké, temně hnědé oči, jaké nemá žádná jiná. Dlouho se Zuzana prohlížela, aniž objevila jedinou vrásku na čele, pod očima nebo podél úst. Ach, zrcátko! Jaký to milý kousek sklíčka! Zuzana se usmála a ukázala dvě řady perleťových zubů.*“⁷⁴ Další postavy vystupující v románu vystihl taktéž v první kapitole nazvané *Svatební hostina*. Rodinu Peschkeovu popsal jako silné jedince s dobrými očima. „*Na tkalce byl poněkud silný v těle, na širokých ramenou jako by mu přímo seděla velká, hrubě tesaná hlava s chytrými studenými očima. Vedle něho seděla jeho manželka Marie, sestra Kašpara Sattlera, paní velmi silná, nosatá, s malinkým knírkem pod nosem, s očima prozrazujícími dobromyslnost.*“⁷⁵ U manželů Peschkeových byla známá jejich síla a statečnost, kterou prokázali během nesnesitelného a dlouhého mučení. Autor mohl tedy chtít jejich silnou osobnost podepřít také vnější charakteristikou.

Vnitřní charakteristiku již autor neuvádí přímo. U některých postav představí jen jednu dominantní vlastnost. Celek charakteru si již čtenář musí vytvořit sám. Pomáhá mu k tomu jednání a promluva postav. Příkladem může být pasáž, kde jsou popsány myšlenky vernířovské žebračky Schuchové předtím, než ukradne hostii. „*Žebračka spokojena odešla k postrannímu oltáři, kde svědomitě odříkávala uložené modlitby, a ještě sama jeden otčenášek přidala. Necítila však na duši žádné ulehčení, šeptala jen slova, kterým zcela ani nerozuměla. Neslibovala polepšení, hlavně že si už nikdy nevezme nic z panského. I bohatec hřeší stokrát za den, jakpak by nehřešil chudý člověk? Víc vlastně myslila na to, bude-li ječné mouky aspoň vrchovatá dlaň.*“⁷⁶ Na základě těchto myšlenek se o žebračce dozvídáme, že byla nevzdělaná, nedokázala pochopit křesťanskou víru a kradla. Poukazuje to také na její chudobu a na hlavní motiv jejího činu. Hostii nechtěla ukrást se špatným záměrem, šlo jí pouze o získání jídla.

⁷⁴KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 8.

⁷⁵ Tamtéž. s. 10.

⁷⁶ Tamtéž. s. 18.

4.3.4.2 Přístup postav k tragické situaci

Autor se snažil o zachycení všech společenských vrstev. V jeho románu vystupuje kromě chudiny také bohaté měšťanstvo, zastupitelé města, samotná hraběnka, vesničtí farářové, děkanové a olomoucký biskup. Všechny tyto společenské vrstvy zachvátil strach. Nižší vrstva obyvatelstva se bála o své životy a o své blízké. Hraběnka a biskup měli strach pouze o sebe a své dobré jméno. I na nich Kaplický ukazuje pochybnosti a nerozhodnost. Hraběnka byla zprvu přesvědčena o vině obviněných. Postupně se jí ale zmocňovaly pochybnosti, které ovšem dokázal zákeřný inkvizitor Boblig zahnat pomocí boží spravedlnosti. „*Jste si zcela jist, pane, že všechny osoby, které jste odsoudil na smrt, se skutečně provinily strašným hříchem čarodějnictví?*“ *Boblig zpozorněl; nevěděl, odkud vítr věje. ‘Račte být, Milosti, zcela bez obav. Všechny ty osoby byly usvědčeny, všechny kromě toho učinily dobrovolně úplné doznání, ať již při výsleších prostých nebo na mučení. Inkviziční tribunál postupoval podle zákona a vycházel jen z toho, co bylo dobrovolně doznáno nebo svědky prokázáno. Ostatně celé řízení musí pečlivě prozkoumávat apelační soud.’ ‘Ale i kdyby přesto!’ Boblig se usmál celým obličejem: ‘Milosti, což by Bůh všemohoucí mohl dopustit, aby tak hroznou smrtí sešli nevinní lidé?’ To byl argument, před nímž hraběnka musila kapitulovat.*“⁷⁷

Olomoucký biskup byl nedůvěřivý k informacím již při prvním obeznámení s nastalou situací. Děkana Kryštofa Aloise Lautnera znal již několik let a nemohl uvěřit jeho vině. Jeho pochybnosti postupně mizely a i on uvěřil ve vinu obviněných. V poslední čtyřicáté čtvrté kapitole nazvané *Ztracený syn* se autor zaměřil na vyličení myšlenek olomouckého biskupa. Ten pochopil, že ve svém jednání udělal chybu. Nebyl si již vůbec jistý Lautnerovou vinou, spíše uvažoval o tom, zdali se neprovinil on sám. „*Vedle bývalého šumperského děkana uviděl advokáta Bobliga, vedle poctivé selské tváře nepříjemný obličej, prozrazující zchytralost a lstivost. Od počátku Boblig vedl hlavní útok proti Lautnerovi. Nás neustále o jeho vině přesvědčoval a svými relacemi si na nás vynucoval rozhodnutí. My jen schvalovali a přikládali pečeti a podpisy. Nevyšlechli jsme obviněného osobně, ačkoli nás žádal o ochranu.*“⁷⁸ Dokonce děkanův osud přirovnává ke svému obrazu v pracovně. „*Není šumperský děkan také takový ztracený syn? Soud sice uznal právem: malefikant, velký mág. Avšak někteří praví: svatý mučedník*“⁷⁹ Na základě této poslední kapitoly lze vyvodit, že autor chtěl poukázat na to, že

⁷⁷ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 266.

⁷⁸ Tamtéž. s. 328.

⁷⁹ Tamtéž. s. 328.

i vysoký představitel církve mohl mít pochybnosti o posedlosti d'ábla. Provázely ho výčitky svědomí, protože on měl velký podíl na smrti Lautnera, díky tomu že dal svolení k jeho mučení. Poslední kapitolou byla ukázána absurdita celého případu, kdy člověk, který mohl všemu zabránit, získal jasnější pohled na věc až poté, co byla celá věc dovedena k tragickému konci. Během celého vyšetřování nenašel odvahu k vlastnímu názoru a důkladnějšímu prošetření.

Otázku viny řeší Kaplický také v *Epilogu*. Vyjadřuje se k tomu Hutter, který se po letech vrátil do Šumperka z tureckého zajetí. „*Náhle se před ním zjevila postava inkvizitora Bobliga. Uviděl, jak se nad městem vznáší temný stín toho hrozného starce. Byl by vyvraždil celé město a půl panství velkolesinského, a ani to mu nestačilo. Konal soud mečem katovým, torturou a ohněm. Bojoval s d'áblem, ale tak, že d'ábel vyskakoval radostí! Bývalý soudce se zamyslel. Ale je on sám jen odpovědný za všechno zlo, které napáchal? Což tolik učených a moudrých neschvalovalo jeho zločiny? Kníže Liechtenstein, apelační radové, olomoucký biskup, šumperský Gaup, písař Flade i jiní. Je jejich vina menší? Bez jejich nápomoci by byla Bobligova moc nicotná. 'A jsme i my tak zcela bez viny?' zvolal hlasitě starý muž. 'Já, Kryštof Lautner, Kašpar Sattler, Jindřich Pešek. Jak jsme se bránili? Místo abychom zburcovali celý svět, čekali jsme na zázrak. Je to i naše vina, naše veliká vina!' Stařec chvíli mlčky drtil v prstech zem smíšenou s popelem. Potom znovu hlasitě uvažoval: 'Říkáme stále zloduch Boblig. Ano, ale nebyl i on jen nástrojem něčeho ještě obludnějšího, než byl sám? Nástrojem strašné pověry? Kdy se konečně lidé zbaví pověr? Kdy?'“⁸⁰ Hutterovy myšlenky byly zřejmě také názory samotného Kaplického. „*(...) román podává výpověď i o autorovi, který v něm vynáší svůj soud nad zobrazovanými událostmi, i když ne vždycky výslovně.*“⁸¹ Kaplický chtěl pomocí Hutterova názoru poukázat na to, že tato strašlivá událost neměla pouze jednoho viníka, ale jednalo se o kolektivní selhání celé postižené společnosti. Nikdo ze zúčastněných nehájil pravdu, ba snad i dokonce sami uvěřili v sílu pověry. Nechali se ovlivnit jedním člověkem, který díky nečinnosti okolí získával na moci a vzbuzoval ve všech strach. Ono nicnedělání posloužilo k dokonalému zločinu.*

4.3.5 Jazyková výstavba v pásmu vypravěče

V Kladivu na čarodějnice rozlišujeme pásmo vypravěče a pásmo postav, kdy první z nich je obsahově rozsáhlejší. V pásmu vypravěče využil autor ve vypravování a

⁸⁰ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 337 – 338.

⁸¹ HRABÁK, Josef. *Čtení o románu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s. 33.

v popisu minulý čas. Převažuje spisovný český jazyk, zřídka se objevují výrazy z hovorové češtiny a hanlivé výrazy (*huba, babka*). V textu jsou užita také zdvojená slovesa *myslet* (*myslit*) a *muset* (*musit*). „V rámci čtvrté slovesné třídy se v češtině vyvinula specifická kategorie, tzv. zdvojená slovesa. Bývají do ní řazena slovesa *muset – musit, bydlet – bydlit, myslet – myslit, šilet – šílit, kvílet – kvílit a hanět – hanit*.“⁸² Autor si zakládal nejen na přesnosti historických faktů, ale také na geografické přesnosti. Z tohoto důvodu označil v textu hvězdičkou názvy obcí, které se v současnosti jmenují jinak.

V popisných pasážích jsou dlouhá a rozvitá souvětí. Nejčastěji je popisována příroda, počasí, vzhled postav a prostranství zámku (pokoje, chodby, vězení atd.). „Když se koncem XVI. století na místě staré vodní tvrze stavěl losinský zámek, zapomělo se na vězení; možná také, že stavitel nezapomněl, protože však musil stavět na půdě bažinaté bez hlubokých základů, zůstala budova nepodsklepená, a nebylo-li sklepnů, nebylo ani možnosti umístit v nich věžeňské kobky.“⁸³ V řeči vypravěče se objevují přechodníky (*vzpomínaje, nevšímaje, slyšíc*). V díle se také velmi často vyskytují přirovnání. Autor je nejčastěji využil v charakteristice postav, čímž čtenáři pomohl lépe si představit popisovanou osobu (*scvrklá jako stará hruška*). Dalšími jazykovými prostředky v díle jsou metafory (*oslí hlava, ruce z ocele, ohnivé víno, sametový hlas, tma, že se dala krájet*), metonymie (*válka s Turkem, vzal nohy na ramena*) a personifikace. „Zrcátko nelže jako lidé, pomyslí si.“⁸⁴ Pro navození atmosféry minulosti se v díle využívá inverze (*obyčejného vína španělského, na panství sovineckém, učeného šlechtice milánského, umění lékařské*). Díky tomu, že autor popisuje dobu z dávné minulosti, se v díle vyskytují archaismy a historismy (*palečnice, španělská bota, rentmistr, purkrabí, cechmistr, korbel*).

4.3.6 Jazyková výstavba v pásmu postav

Postavy se vyjadřují pomocí přímé řeči, která je od promluvy vypravěče oddělena uvozovkami. Řeč postav a vypravěče je odlišná. Je zde častější výskyt hanlivých slov a vulgarismů (*mrcha, čubka, dědek*). Vulgarismy jsou typické především pro Bobliga z Edelstadtu a jeho pomocníka Ignáce. Církevní představitelé (Lautner, Boblig,

⁸² CHROMÝ, Jan. Zdvojená slovesa v současné češtině. In: *Naše řeč*. 2013, roč. 96, č. 2, ISSN 0027-8203. s. 78.

⁸³ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 122.

⁸⁴ Tamtéž. s. 7.

Winkler) často užívají latinská spojení. Ta jsou následně přeložena do češtiny, aby jim čtenář mohl porozumět. V textu jsou od ostatních slov odlišena kurzívou.

Děj se odehrává na severní Moravě. Pro tuto oblast je charakteristické moravské nářečí. Autor ho ovšem do svého díla nijak nezakomponoval a postavy se vyjadřují bez dialektu. Nijak také nerozlišil vyjadřování chudé a bohaté vrstvy. Příkladem může být žebračka Schuchová, která se vyjadřuje podobně jako ostatní postavy, které jsou vyššího sociálního postavení. „*Smilujte se nade mnou, milostivý pane,*“ volala, *smilujte se nad ubohou stařenou, která nikdy nikomu neublížila, ale sama po celý život byla odstrkována a pronásledována neštěstím. Dlouhá léta žiji jen z milosrdenství cizích lidí jako žebračka.*“⁸⁵

V textu se objevuje vedle přímé řeči také řeč polopřímá, nevlastní přímá a nepřímá řeč. Přímá řeč je promluva postavy, která je od autorské řeči oddělena uvozovkami. Často jí předchází uvozovací věta, za níž následuje dvojtečka. „*Ignác zvedl hlavu a pronikavě se zasmál: Žert! Hehehe!*“ *Vtom nahoře něco plesklo.*“⁸⁶ Naproti tomu polopřímá řeč není ohraničena uvozovkami. „*P. ř. je jistou kumulací vypravěče a postavy; ponechává si znaky charakteristické a) pro vypravěče – v textu není označena formálními grafickými znaky (uvozovky, pomlčky, dvojtečka aj.) a splývá tak s pásmem (textem) vypravěče; podobně je upravena i mluvnická osoba p. ř., která splývá s osobou vypravěče (3. os. sing.) – tento znak nejvýrazněji odlišuje p. ř. od přímé řeči (užívající všech mluvnických osob), b) pro postavu – podobně jako přímá řeč je p. ř. prostorově a časově orientována, využívá všech tří časů, používá lexikálních prvků charakteristických pro příslušnou postavu a shodně s přímou řečí zachovává i slohové známky typické pro hovorový styl.*“⁸⁷ Polopřímá řeč je spolu s přímou řečí v tomto díle nejvíce využita. Pomocí ní se snažil autor zachytit myšlenky vystupujících postav. „*Vždyť nic tak zlého neprovedla. Svatou hostii nezneuctila, vložila ji do čistého kapesníku. Vrátil ji panu faráři.*“⁸⁸ Nevlastní přímá řeč a nepřímá řeč se v textu vyskytuje již v menším množství. Nevlastní přímá řeč je tvořena stejně jako přímá řeč, není pouze ohraničena uvozovkami. „*To jsem zvědav, co se tu bude dít, myslil si děkan Lautner.*“⁸⁹ „*Nás neustále o jeho vině přesvědčoval a svými relacemi si na nás vynucoval rozhod-*

⁸⁵ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 45.

⁸⁶ Tamtéž. s. 57.

⁸⁷ VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 283.

⁸⁸ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 21.

⁸⁹ Tamtéž. s. 26.

nutí. My jen schvalovali a přikládali pečeti a podpisy.“⁹⁰ Nepřímá řeč je vedlejší věta předmětná. „*Lautnera napadlo, že za přítelem jel nadarmo, ale myšlenku tu hned zahnal.*“⁹¹ Kromě přímé řeči patří všechny do pásma vypravěče.

⁹⁰ KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 328.

⁹¹ Tamtéž. s. 93.

5 Spojitost Kladiva na čarodějnice s politickými procesy

Dílo Kladivo na čarodějnice vzniklo v šedesátých letech dvacátého století, kdy došlo k jistému politickému uvolnění. Mnozí lidé se tedy domnívali a stále domnívají, že Kaplického román je aktualizací tématu. Autor podle nich chtěl reagovat na vykonstruované politické procesy v Československu, ke kterým došlo v padesátých letech. Během nich bylo nesmyslně odsouzeno k smrti několik lidí. Obviněným byl předem dán seznam otázek a zároveň i odpovědí. Ty se museli naučit a před soudem poté zopakovat. „*Díky atraktivnímu tématu a pozdějšímu filmovému přepisu režiséra O. Vávry (1969) se Kladivo na čarodějnice stalo zřejmě nejznámějším Kaplického titulem. Ač tvárně náleží do kontextu 50. let, tématem se hlásí k proudu společenského románu zabývajícího se otázkami zvláště a zneužití moci. Toto navýsost aktuální téma – román vyšel nedlouho po období tzv. kultu osobnosti, po tragických politických procesech, jejichž podobnost s Bobligovými inkvizičními orgiemi není náhodná – se v české literatuře výrazněji otevřelo až ve druhé polovině 60. let jednak v knihách memoárů, jednak v žánrově rozmanitých beletristických dílech (J. Mucha, **Pravděpodobná tvář**, 1963; **Studené slunce**, 1968; K. Pecka, **Horečka**, 1967; I. Kříž, **Pravda o zkáze Sodomy**, 1968), a zvláště pak v exilové a samizdatové próze 70. a 80. let (např. Kohoutova **Katyně**, 1978xx, 1980; Peckovy **Motáky nezvěstnému**, 1978xx, 1980; atd.).*“⁹² Odlišný názor na aktualizaci tématu měl Bohuš Balajka. Na základě rozboru díla se přiklonil k tomu, že Kaplický se o aktualizaci nepokoušel. „*Kaplický tedy neměl úmysl aktualizovat téma, problematizovat látku. Celý román o zneužití moci, o triumfující pověřčivosti, má jen platnost historickou, nikoli nadčasovou, je pevně vymezen dobou konce 17. století a přispívá tak ještě jednou položkou k úhrnnému obrazu doby ‚temna‘ v našich zemích.*“⁹³ Podobný názor vyjádřil také Drahomír Polách v pořadu České televize. Rozhovor vedla Marie Koldinská. „*Tu paralelu tam samozřejmě spatřit můžete, to je jednoznačné, ale sám jsem ji tam nikdy nehledal. Zdá se mi, že to tam bylo vsunuto dodatečně. Kdybych hledal nějakou paralelu s procesy z 50. let, tak bych Bobliga nepopsal jako primitivního hlupáka, protože on nešel po majetku, on tomu věřil. A ta víra, to je daleko horší.*“⁹⁴ Můžeme těžko soudit, zdali Václav Kaplický psal svůj román se

⁹²SVOBODA, Richard. Václav Kaplický. Kladivo na čarodějnice. In: *Tvar*. 25. 4. 1991, roč. 2, č. 17. ISSN 0862-657X. s. 16.

⁹³BALAJKA, Bohuš. Kaplického historický román o triumfu zvláště a násilí. In: *Literární noviny*. 1964, roč. 13, č. 14, ISSN 0459-5203. s. 5.

⁹⁴ČT24. Kladivo na čarodějnice. In: *Česká televize* [online]. 20. 9. 2011 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z : <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/136863-kladivo-na-carodejnice/>

záměrem aktualizace k padesátým létům. Není k podivu, že někteří jsou o tom přesvědčení, neboť je zřejmé, že popisované téma má s politickými procesy u nás mnoho společného. Jeho absurdita, vynucené doznání a mnoho nevinných odsouzených lidí je typické pro oba případy. Sám autor se k možné spojitosti nikdy přímo nevyjádřil. V roce 1970 se v časopisu *Nové knihy* objevil rozhovor Václava Kaplického s Rudolfem Kramlem, kde se Kaplický vyjádřil pouze obecně ke vztahu minulosti a přítomnosti. „*To, že jsem se od roku 1950 věnoval téměř výhradně české minulosti, neznamená, že to byla uniková záležitost. Historie pro mne stále zůstává magistrou vitae, učitelkou života. Vždyť přítomnost je jen nepatrný úsek časový, v němž se setkává minulost s budoucností. Přítomnost se vlastně rodí z minulosti. Proto rozumět minulosti znamená často vyvarovat se chybám v současné době.*“⁹⁵ Pravdou je, že téma čarodějnických procesů ve Velkých Losínách a Šumperku si Kaplický nezvolil sám. Byl na něj upozorněn panem Františkem Kotrlem, kterému přišlo toto téma zajímavé, a proto se obrátil na spisovatele Václava Kaplického.

⁹⁵ KRAML, Rudolf. Nad Táborskou republikou Václava Kaplického. In: *Nové knihy*, 24. 4. 1970, roč. 18. ISSN 0322-922X. s. 1.

Závěr

V bakalářské práci jsem se snažila zjistit, jak velkou úlohu hraje v Kaplického románu *Kladivo na čarodějnice* faktografie. Dalším úkolem pro mě byl rozbor díla, na kterém jsem chtěla poukázat na to, jakým způsobem využil autor fikci. Vzájemný poměr faktů a fikce v pozorovaném románu je nevyvážený. Výrazně převažují faktografické informace.

V první kapitole jsem chtěla poukázat na předchozí historický vývoj čarodějnických procesů. Víra v čarodějnice je stará jako lidstvo samo. Již od 13. století byl vytvořen orgán, který měl proti čarodějnicím zasahovat. V 15. století vznikla kniha *Malleus maleficarum*, která se stala jednou z nejhroživějších knih v historii. Samotné chápání čarodějnic se ale za celou dobu existence jejich pronásledování nijak nezměnilo. Inkvizitoři se neustále odvolávali na autority z předešlých století. Přestože lidstvo procházelo jistým vývojem, víra v čarodějnice a jejich trestání se zastavila na zásadách 13. století.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na typologii a vývoj českého historického románu. Při stanovení typologie historického románu jsem vycházela z díla Blahoslava Dokoupila. Václav Kaplický splnil podmínky *aspektu o časovém odstupu*, kdy Dokoupil za historický román pokládal dílo, jež popisovalo události, které autor nemohl sám zažít. Podle *aspektu o vzájemném poměru historických faktů a autorské fikce* jsem *Kladivo na čarodějnice* zařadila k dokumentárnímu typu. Dále se jednalo o kompoziční variantu nazvanou polycentrický román – kronika. Blahoslav Dokoupil stanovil jako druhý *aspekt zvolené téma*. Jeho principem měla být tzv. aktualizace minulosti s autorovou přítomností. Pocit aktualizace pocítili někteří čtenáři *Kladiva na čarodějnice*, kteří v něm viděli odraz politický procesů v padesátých letech.

Ve vývoji historického románu jsem se snažila zachytit důležité mezníky a základní prvky v jednotlivých obdobích. Tím jsem chtěla zjistit, zda Václav Kaplický sledoval vývojové tendence nebo zda se jim vymykal. Václav Kaplický byl věrný odkazu Aloise Jiráska. Zastával tradice „starého“ historického románu. Byl to spisovatel, který kladl důraz na historická fakta a méně se věnoval psychologickému vývoji jedince. Snaha o pochopení jednání postav se dostávala do předmětu zájmů spisovatelů právě na přelomu 50. a 60. let. Václav Kaplický na tuto změnu ovšem nereagoval.

Třetí kapitolu jsem věnovala osobě Václava Kaplického. Pro jeho budoucí literární rozvoj a jeho názory mělo největší vliv dětství a první světová válka. V jeho živo-

tě ho nejvíce ovlivnili čtyři muži. Prvním z nich byl jeho otec, který ho svou výchovou vedl k lásce k historii a literatuře. Zájem o dějiny v něm probudil také jeho učitel dějepisu Karel Anderle. Emanuel Chalupný, se kterým se mladý Kaplický seznámil během studií, u něho prohloubil oblibu k literatuře. Posledním významným mužem byl Josef Hora, díky kterému vydal Václav Kaplický svou prvotinu *Princezna z Košíř* a svou historickou prvotinu *Kraj Kalicha*. Do jeho života zasáhla také první světová válka. Díky ní se Kaplický utvrdil ve své nenávisti k válce a nadřizeným. Válečným autoritám se vysmíval a neuznával je. Své zkušenosti ze zajetí poté zúročil v knize *Gornostaj*. Díky práci v legiích nemohl po válce sehnat zaměstnání. Nakonec pracoval během svého života v několika nakladatelstvích.

Ve čtvrté kapitole jsem se již zaměřila na samotné dílo *Kladivo na čarodějnice*. Nejdříve jsem oddělila fakta od fikce. Poté jsem jednotlivá fakta v knize podrobila srovnání s fakty historiků, kdy jsem se snažila zjistit, jestli se Kaplický držel přímo historických informací nebo jestli si skutečnost nějakým způsobem upravoval. Na závěr jsem zkoumala fiktivní složku díla.

Po celkovém rozboru, jsem dospěla k názoru, že Václav Kaplický se ve větší míře držel historických faktů. Od skutečnosti se odchyloval jen v maličkostech, což nemělo vliv na pochopení hrůzných událostí na severní Moravě. Informace, které čerpal z archivních záznamů, nijak výrazně nepozměnil. V celém díle kladl velký důraz na přesnost. Využíval svých získaných znalostí o popisovaném prostředí (přesná znalost podoby losinského zámku a vězení, šumerských ulic a jeho přilehlého okolí, Mírova, Petrových kamenů atd.) a o dějinách rodu Žerotínů. Pro přiblížení doby, ve které se děj odehrával, využil informace o historických událostech, které se staly za hranicemi Šumperka a Velkých Losin. Tím autor ještě více umocnil pocit faktičnosti (válka s Tureckem, mor atd.). Díky tomu byl děj zatížen rozsáhlými popisnými pasážemi. Kaplický poté fikcí propojil jednotlivá historická fakta, čímž vytvořil ucelené umělecké dílo. Nedostatkem bylo, že se důkladněji nezabýval psychologickým rozvojem postav (nezachytil jejich vnitřní myšlenkový pochod během výslechů či mučení).

V poslední páté kapitole jsem chtěla ukázat dva rozdílné názory na spojitost s politickými procesy v 50. letech. Sama bych se více přiklonila k názoru, že ona spojitost je pouze náhodná. Domnívám se, že pokud by Václav Kaplický chtěl napsat román reagující na situaci z 50. let, sám by se snažil nalézt příhodné téma. K této látce ho ovšem přivedl impuls od cizího člověka. Další mou domněnkou je to, že by se podle

mého názoru v takovém případě nemusel až tak důsledně držet historických faktů, ale mohl nechat více prostoru pro svou fantazii, která by ještě více poukázala na onu spojitost.

Román Václava Kaplického *Kladivo na čarodějnice* je bezesporu jeho nejúspěšnějším dílem. Díky faktografii uvedené v románu se nejedná pouze o literární umělecké dílo, ale také o knihu, která může člověku podat základní informace o čarodějnických procesech na severní Moravě v 17. století. Dílo *Kladivo na čarodějnice* by se dalo použít i k dalším studiím. Zajímavé by mohlo být sledovat Kaplického vývoj práce s tímto tématem, kdy by se sledovaly odlišnosti mezi původním faktograficky silně zatíženým rukopisem, samotným románem a dramatem *Inkvizitor*, které vychází z *Kladiva na čarodějnice*.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

KAPLICKÝ, Václav. *Kladivo na čarodějnice*. Praha: Československý spisovatel, 1987. 343 s.

Sekundární literatura:

BLAHYNKA, Milan a kol. *Čeští spisovatelé 20. století: Slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985. 830 s.

DOKOUPIL, Blahoslav. *Český historický román 1945 - 1965*. Praha: Československý spisovatel, 1987. 264 s.

FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 2/II*. Praha: Academia, 1993. 780 s. ISBN 80-200-0469-6.

FORSTER, M. Edward. *Aspekty románu*. Bratislava: Tatran, 1971. 137s.

HRABÁK, Josef: *Čtení o románu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 327 s.

HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. 361 s.

KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z dospělosti*. Praha: Národní archiv, 2010. 188 s. ISBN 978-80-86712-84-0.

KAPLICKÝ, Václav. *Hrst vzpomínek z mládí*. Praha: Československý spisovatel, 1988. 223 s.

Kladivo na čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené, z nichž první dva se nehmotností d'áblů zabývají, ... testáním: Malleus maleficarum, maleficas et earum, ... complektuntur: třetí se zabývá způsobu vymítání d'áblů a zapuzováním kouzelnického čarodějnictví z Krista od věřících: čtvrtý zajisté obsahuje umění jak učit, žehnat a vymítat. Praha: Otakar II., 2000. 628 s. ISBN 80-86355-82-9.

KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. – 18. století*. Praha: Horizont, 1973. 176 s.

KUBÍČEK, Tomáš a kol. *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. 247 s. ISBN 978-80-7272-592-2.

KUNC, Jaroslav. *Slovník českých spisovatelů beletristů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 483 s.

LEHÁR, Jan a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

NEJEDLÁ, Jaromíra. *Václav Kaplický: vypravěč příběhů z nedávné i dávné minulosti*. Praha: Československý spisovatel, 1975. 179 s.

NEUBAUEROVÁ, Michaela, POLÁCH, Drahomír. *Zpráva o nevíře*. Šumperk: Jeseníky – Sdružení cestovního ruchu, 2010. 172 s. ISBN 978-80-904386-1-3.

ŘEZNÍKOVÁ, Alena. *Václav Kaplický*. Ústí nad Orlicí: Okresní knihovna, 1985. 11 s.

SPURNÝ, František: *"Čarodějnický děkan" Kryštof Alois Lautner*. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1985. 1sv.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. a 17. století*. Praha: Svoboda, 1986. 253 s.

VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 465 s.

ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. 605 s. ISBN 80-7266-156-6.

Periodika:

BALAJKA, Bohuš. Kaplického historický román o triumfu zvůle a násilí. In: *Literární noviny*. 1964, roč. 13, č. 14, s. 5. ISSN 0459-5203.

CHROMÝ, Jan. Zdvojená slovesa v současné češtině. In: *Naše řeč*. 2013, roč. 96, č. 2, s. 78 - 84. ISSN 0027-8203.

KRAML, Rudolf. Nad Táborskou republikou Václava Kaplického. In: *Nové knihy*, 24. 4. 1970, roč. 18. ISSN 0322-922X.

MEDEK, Václav. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, Sv. 13, s. 9-18. ISSN 0231-6323.

SVOBODA, Richard. Václav Kaplický. Kladivo na čarodějnice. In: *Tvar*. 25. 4. 1991, roč. 2, č. 17, s. 16. ISSN 0862-657X.

ŠTĚPÁN, Václav. K životopisu inkvizitora J. F. Bobliga. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1992, Sv. 64, s. 52-54 ISSN 0231-6323.

ZUBER, Rudolf. K čarodějnickým procesům ve Velkých Losinách. In: *Severní Morava: vlastivědný sborník*. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1973, Sv. 26, s. 60. ISSN 0231-6323.

Internetové zdroje:

ČT24. Kladivo na čarodějnice. In: *Česká televize* [online]. 20. 9. 2011 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/136863-kladivo-na-carodejnice/>